

Malmö högskola
Lärande och samhälle
Skolutveckling och ledarskap

Självständigt arbete II

15 högskolepoäng, avancerad nivå

Systematiskt kvalitetsarbete i förskolan med användning av pedagogisk dokumentation

Systematic quality work in pre-school using educational documentation

Amina Muse

Masterexamen i pedagogik, 120 hp

Slutseminarium 2017-09-27

Examinator: Anna-Karin Svensson

Handledare: Peter Lilja

Abstract

The purpose of the study is to investigate how educational documentations in systematic quality work are used in pre-school practice. What are the possibilities and limitations of the use of pedagogical documentation as an instrument in systematic quality work in pre-school practices? Referring to previous research, theory and empirical data collection, I was able to conduct this study. In the theoretical part, I made use of the constructionist learning perspective. In the empirical part, I used a qualitative research method with interviews and observation in order to gain understanding of the way pre-school teachers use pedagogical documentation in a learning perspective.

The study shows that pedagogical documentation used in systematic quality work is associated with opportunities and difficulties. Participants described that pedagogical documentation provides opportunities for children to achieve their potential, and that it focuses on the individual needs of development. In other words, the benefit of using pedagogical documentation of systematic quality work became a tool for the educational quality in the operation. The teachers constantly have the ability to monitor, document and reflect on their work to ensure children's learning and development. This also creates opportunities for children to become active participants in the educational activities. Some of the difficulties are lack of time, children's group size and staff nonattendance. The study's participants also highlight that there is a need for increased staff competence in the use of technical educational tools.

Keywords: Difficulties, opportunities, pedagogical documentation, preschool, preschool teachers, systematic quality work.

Förord

Jag är förskollärare med både erfarenhet och intresse av pedagogiskt arbete. I denna studie hoppas jag kunna bidra till en diskussion om förbättringar och förutsättningar för arbetet med pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet i förskolan.

Jag tackar alla de förskollärare som deltagit i mina intervjuer. Utan ert deltagande hade jag inte fått möjlighet att nå målen för min studie. Jag riktar ett varmt tack från mitt hjärta till dem som har varit mig nära i detta arbete. Jag tackar också alla andra som har hjälpt mig både direkt och indirekt. Därefter tackar jag mina nära och kära speciellt min man Jama Osman Ismail, som har stöttat mig under hela denna resa på många olika sätt.

Innehållsförteckning

1 Inledning-----	7
2 Syftet och frågeställningar-----	9
2.1 Syftet-----	9
2.2 Preciserade frågeställningar-----	9
2.3 Disposition-----	9
3 Tidigare forskning-----	10
3.1 Vad är pedagogisk kvalitetsarbete?-----	10
3.2 Vad säger forskningen om pedagogisk dokumentation?-----	12
3.3 Möjligheter med pedagogisk dokumentation-----	14
3.4 Svårigheter med pedagogisk dokumentation-----	15
4 Teoretisk bakgrund-----	17
4.1 Konstruktionistiskt lärandeperspektiv-----	18
4.2 Lärandet som socialt betingat-----	19
4.3 Synen på pedagogisk dokumentation ur ett lärande perspektiv-----	21
4.4 Pedagogisk dokumentation som synliggörande-----	22
5 Metod-----	25
5.1 Metodval-----	25
5.2 Intervju som metod-----	26
5.3 Observation som metod-----	27
5.4 Urval-----	28
5.5 Genomförande-----	29
5.6 bearbetning-----	30

5.7 Etiska överväganden-----	31
5.8 Giltighet och tillförlitlighet-----	31
6 Resultat och analys-----	33
6.1 Den pedagogiska dokumentationens funktion i systematiskt kvalitetsarbete-----	33
6.2 Dokumentation som pedagogiskt redskap-----	35
6.3 Barnens delaktighet i dokumentationen-----	40
6.4 Svårigheterna med den pedagogiska dokumentationens genomförande-----	42
6.5 Personalens kompetens-----	43
7 Resultatdiskussion-----	45
7.1 Förskolläraarnas uppfattning om systematiskt kvalitetsarbete-----	45
7.2 Pedagogiska dokumentationens roll i ett systematiskt kvalitetsarbete-----	46
7.3 Svårigheter med användande av pedagogisk dokumentation-----	48
7.4 Sammanfattande resultatet-----	49
7.5 Metoddiskussion och kritisk reflektion-----	50
7.6 Implikationer och vidare forskning-----	51
Referenslista-----	53
Bilaga 1 - Inbjudan till intervju-----	56
Bilaga 2 – Undersöknings frågor-----	57

1 Inledning

Den nya reviderade förskolans läroplan (2010) har inneburit en betydande förändring av förskolans uppdrag i förhållande till pedagogisk kvalitetsarbetet. I den nya läroplanen inkluderades förtydliganden om att verksamhetens mål och riktlinjer ska följas upp, dokumenteras, analyseras och utvärderas. För att kunna stämma av att kvalitetsarbetet i verksamheten leder till en utveckling mot målen betonar Skolverket (2012) vikten av att pedagogiskt arbete i verksamheten dokumenteras regelbundet. Med detta förklarar Skolverket tydligt kvalitetsarbetet inom utbildningsväsendet som en samlingsbeteckning för hur väl verksamheten kännetecknas av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån rådande förutsättningar. I förskolans läroplan (Lpfö 98/10) lyfts tydligt fram att verksamhetens kvalitetsarbete kontinuerligt och ska följas upp och dokumenteras.

I de delar av läroplanen (Lpfö 98/10) som handlar om uppföljning, utvärdering och utveckling av verksamhetens kvalitetsarbete, lyfts vikten av den systematiska och kontinuerliga dokumentation för att synliggöra hur barn utvecklar och lär. Samtidigt poängteras att arbetslaget ska använda olika former av dokumentation för att följa upp, utvärdera och utveckla verksamheten. I detta sammanhang definierar Skolverket (2012) att systematiskt kvalitetsarbetet innebär att alla som arbetar i förskolan, skolan och vuxenutbildningen systematiskt och kontinuerligt följer upp verksamheten, analyserar resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planerar och utvecklar utbildningen. Utifrån Skolverkets förtydligande att verksamheten ska dokumenteras kontinuerligt och utvecklingen följas upp kan det ifrågasättas hur detta tillämpas i praktiken och vilka möjligheter eller svårigheter som kan finnas i det vardagliga arbetet.

I ovan nämnda beskrivningar av pedagogisk kvalitetsarbetet påpekar Skolverket (2012) att den pedagogiska dokumentation är ett arbetsverktyg som hänger ihop med ett särskilt arbetssätt och pedagogiskt tänkande. Det påpekas dessutom att pedagogisk dokumentation handlar om att försöka se och förstå vad som pågår i verksamheten, utan

en på förhand bestämd ram av förväntningar och normer. Skolverket beskriver att en utgångspunkt för arbetet med pedagogisk dokumentation är att lyssna in det som pågår bland barnen och synliggöra det genom att dokumentera det. Det betonas dessutom att personalens möjlighet och förmåga till reflektion och dokumentation måste ses som en del av den professionella yrkesutövningen. I förskolans läroplan (2010) framgår också tydligt förskollärarens särskilda ansvar för det systematiska kvalitetsarbetet. Detta innebär att förskollärare ska ansvara för att resultatet av dokumentationen följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet för att utveckla förskolans pedagogiska kvalitetsarbete. I detta sammanhang är det intressant att se hur detta tillämpas i praktiken och vilka förutsättningar som finns i det vardagliga arbetet.

Jag har valt att genomföra denna studie utifrån Läroplanens förtydligande av vikten av kvalitetsarbete, förskollärarnas särskilda ansvar och min egen uppfattning om diskussionerna kring pedagogisk dokumentation. Studien riktar sig till förskollärare och analyserar de svårigheter och möjligheter de kan möta vid användning av pedagogisk dokumentation i förskolans praktik.

2 Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur förskollärarna använder pedagogisk dokumentation i sitt vardagliga arbete och för barnens lärande i det systematiska kvalitetsarbetet i förskolans praktik. Samtidigt studeras vilka möjligheter och svårigheter som kan finnas med användning av pedagogisk dokumentation.

2.2 Preciserade frågeställningar

- Hur använder förskollärarna pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet?
- Vad kan dokumentation bidra till i det pedagogiska kvalitetsarbetet?
- Vilka möjligheter eller svårigheter kan förskollärarna möta vid den pedagogiska dokumentationens användning?

2.3 Disposition

Efter inledningen behandlas syfte och frågeställning i kapitel två och tidigare forskning i kapitel tre medan teoretisk bakgrund beskrivs i kapitel fyra. Kapitel fem beskriver de metoder och metodval jag har gjort. I sex kapitlet redovisas resultat medan det i sista kapitlet beskrivs resultatdiskussion.

3 Tidigare forskning

Under denna rubrik beskriver jag kortfattat vad jag har tillägnat mig och hur jag kommer att lägga upp studien. Jag har samlat information om hur pedagogisk dokumentation används inom det systematiska kvalitetsarbetet i förskolan, både i nationell som internationell forskning. Jag har använt sökorden förskola, systematiskt kvalitetsarbete och dokumentation för att på olika vägar hitta relevant forskningsmaterial som är användbart i studien. Jag har även använt engelska sökord (pedagogical documentation, preschool, preschool teachers, systematic quality work med m.m.) eftersom att jag har använt internationella vetenskapliga tidskrifter. Jag har fokuserat på akademisk forskning, såsom vetenskapliga rapporter, artiklar, avhandlingar och internationella vetenskapliga tidskrifter. Med tanke på att skapa en likvärdig förskola med hög kvalitet väljer jag att avgränsa studiens undersökning till ett område inom ramen för systematiskt kvalitetsarbete i förskolan (pedagogisk dokumentation). Däremot har jag i avsikt att hålla mig inom området ”pedagogisk dokumentation” valt bort uppföljning, utvärdering och planering som är en del av systematiskt kvalitetsarbete. Studiens syfte fokuserar på att lyfta fram förutsättningar eller svårigheter som förskollärarna kan möta i sin användning av pedagogisk dokumentation. Utifrån studiens syfte vill jag klargöra vad forskningen säger om studiens problemområde, där jag mest valt nationell forskning men kompletterat med lämplig internationell.

3.1 Vad är pedagogisk kvalitetsarbete?

Innan vi tar klivet in på studiens fokusområde ”pedagogisk dokumentation” gäller det att undersöka vad forskningen säger om pedagogisk kvalitetsarbetet i det systematiska kvalitetsarbetet. En definition av pedagogiskt kvalitetsarbete i förskolan är enligt Skolverket (2012) att följa upp, analysera, dokumentera, planera och utvärdera verksamhets pedagogiska arbete. En viktig del i det systematiska kvalitetsarbetet är enligt Insulander och Svärden (2014) att gemensamt bestämma vad begreppet pedagogisk kvalitetsarbetet är genom att samla in varierad information om verksamheten. Det handlar också om att få syn på vad pedagogiskt kvalitetsarbetet kan

innebära och att koppla förståelse av resultaten till mål och kriterier eller andra referensramar i syfte att se vad det finns för möjligheter eller hinder för att utveckla verksamheten vidare. Kärrby (1992) betonar att pedagogisk kvalitén i verksamheten kan ses mot bakgrund av såväl individers behov som det samhällsuppdrag skolan har. Sheridan (2009) beskriver att en strukturell uppbyggnad av pedagogisk kvalitetsarbetet kan definieras som ett pedagogiskt fenomen som består av fyra samverkande och ömsesidigt beroende dimensioner av kvalitet nämligen samhället, barnet, läraren och lärande sammanhang som utvärderas på ett antal systemiska nivåer. Sheridan menar vidare att pedagogisk kvalitetsarbetet betraktas både som helhet och som dimensioner och aspekter av det hela. Renblad och Brodin (2012) påpekar att ett mått på pedagogisk kvalitetsarbetet i förskolan kan vara hur målen i läroplanen uppfylls.

Utifrån ett pedagogiskt perspektiv på kvalitetsarbete ligger fokus på praktiken. Med praktiken avses emellertid inte bara förhållningsätt till barnen utan även såväl krav och förväntningar på lärandemål som förhållningssättet till den fysiska/materiella miljön och organisationen (Kärrby, Sheridan, Giota, Ogefelt & Björck, 2003). Sheridan och Pramling (2012) beskriver att förskolans läroplan syftar till att utifrån lagar och riktlinjer skapa förutsättningar för en likvärdig förskola med hög pedagogisk nivå på kvalitetsarbetet. Uppfattningar av vad som utgör pedagogisk kvalitet är något som konstitueras och utvecklas över tid inom sociala och institutionella sammanhang. Kärrby (1992) framhåller att man inom förskoleverksamheten ser pedagogisk kvalitet främst i det sociala samspelet mellan det enskilda barnet, personalen och barngruppen. Vidare förklarar (ibid. 1992) att en hög pedagogisk kvalitet är kopplad till att pedagoger reagera på signaler från barnen, att hålla i dem eller ha kroppskontakt, att tala till dem i ögonhöjd eller åtminstone ha ögonkontakt, att visa vänlighet och uppmärksamhet när barnet tar kontakt.

Sheridan och Pramling (2012) framhåller att pedagogiskt kvalitetsarbetet är målinriktad, det vill säga har en tydlig riktning för lärande i form av läroplanernas strävansmål. Med detta menar de att systematiskt kvalitetsarbete innebär att pedagogiska kvalitetsarbetet omfattar sammanhängande steg och moment som följer en bestämd ordning. En del i kvalitetsarbetet är att organisera arbetet och att använda de resurser man har på "rätt"

sätt. Vidare beskrivs att i det systematiska kvalitetsarbetet ingår det att kontinuerligt diskutera, dokumentera och reflektera över förskolans uppdrag och grundläggande läroplansfrågor. Renblad och Brodin (2012) påpekar också att pedagogisk kvalitetsarbetet kan handla om värdegrund och förhållningssätt och att personalen arbetar förebyggande mot kränkningar och konflikter. Kontinuerlig dokumentation av verksamheten blir en del av synliggörandet av det pedagogiska kvalitetsarbetet. I kommande avsnitt går jag genom vad forskningen säger om pedagogisk dokumentation i förskolan.

3.2 Vad säger forskningen om pedagogisk dokumentation?

Lindgren (2015) beskriver att pedagoger och barn genom olika typer av dokumentation blir synliggjorda för sig själva vilket öppnar upp för metakognitiva reflektioner, eller enklare uttryckt, tänkande om det egna tänkandet. Detta innebär att dokumentationen kan möjliggöra reflektion över andras idéer, teorier, hypoteser och perspektiv som ett kollektivt meningsskapande kring gemensamma ämnen och frågor. Rinaldi (1998) har definierat begreppet dokumentation ”som ett förfarande som stöder läroprocessen” och på så sätt anses dokumentationen vara en process för ömsesidig inlärning. Rinaldi förklarar vidare att genom dokumentation lämnar vi spår som gör det möjligt att ta del av hur barn lär sig och genom detta kan vi bevara det mest intressanta. Lindgren (2015) beskriver att ta avstamp i barns egna frågor ger en grund för förändring av innehållet i det pedagogiska arbetet. Elfström (2013) framhåller att pedagogisk dokumentation fungerar som grund för verksamhetsutveckling och kontinuerlig uppföljning av den pedagogiska/didaktiska verksamheten. Elfström (2013) betonar vidare att genom en pedagogisk dokumentation av barnens egna frågor så synliggörs det kunskapsinnehåll som barnen och förskollärarna håller på att utforska. I detta sammanhang påpekar Wien, Guyevsky och Berdoussis (2011) att pedagogisk dokumentation är en designprocess som syftar först att göra lärandet synligt, vilket möjliggör samarbete, diskussion och tolkning med andra för att generera ny "design" för vidare utbildning och erfarenhet. Författarna lägger tonvikten på en utformning av vad man ska göra härnäst i en praxis som härrör från diskussionen och tolkningen av dokumentation. På detta sätt anser de att pedagogisk dokumentation bidrar till en framväxande läroplan. Med detta menar författarna att lärarnas utformning av dokumentation är nära kopplad till hur arbetet med

barnen utformas; teorier och preliminära förklaringar till hur något fungerar eller uppträder synliggörs i lärarnas arbete och pedagogiska dokumentation.

Kamerans riktning bestämmer vad som blir synbart och föremål för diskussion vilket påverkar hur den pedagogiska praktiken tillsammans med barnen iscensätts (Lindgren, 2015). Schroeder-Yu (2008) belyser att dokumentation handlar om daglig kamp, triumfer, rädsla och glädje som finns mellan barn och lärare. Vidare förklarar Schroeder-Yu att dokumentation flyttar oss bortom ett intresse för utfall och till en utforskning av relationer och känslor som bildar ramen för pedagogiska erfarenheter. I ett pedagogiskt sammanhang betonar Sheridan, Williams och Sandberg (2012) att pedagogisk dokumentation kan tolkas som ett verktyg för att ge lärare möjlighet att kritiskt analysera det egna arbetet i relation till läroplanens mål. Liksom Svenning (2011) är pedagogisk dokumentation ett kollektivt arbetsverktyg som bygger på ett gemensamt reflektionsarbete barnen emellan och pedagoger emellan, men även familjen och förskolan emellan. Vidare påpekar Svenning att man genom den pedagogiska dokumentationen uppmanas att låta flera röster göra sig hörda och olika tolkningsmöjligheter framträdas vilket ger plats för många förståelsen och reflektioner. På liknande sätt beskriver Wien (2010) att pedagogisk dokumentation leder till kreativitet, förvåning, glädje och upptäckande.

Tidigare forskning visar således på att pedagogisk dokumentation kan anses vara ett positivt verktyg för barnens lärandeprocess. Samtidigt tyder forskningen på att den pedagogiska dokumentationen utgör ett stöd för kommunikation mellan pedagoger och barn samt för pedagogernas reflektioner över sitt arbete. Emellertid förekommer forskning som säger emot den ovan nämnda beskrivningen. Dessutom belyser Lindgren (2016) att det saknas etik och integritet när den pedagogiska dokumentationen används särskilt när det gäller visuella inslag med dem som är med i dokumentationen. Hon menar att barn syns på de fotografier som återges tillsammans med texterna utan reflektioner kring hur barnens integritet ska skyddas.

Lindgren (2016) betonar att pedagogisk dokumentation blir ett sätt att presentera verksamhetens pedagogiska kvalitetsarbete men utan särskilt mycket diskussion om etik

och integritet vid användning av foto och film. Lindgren påpekar att det behövs nya, innovativa idéer om etik och integritet i förskolan.

3.3 Möjligheter med pedagogisk dokumentation

En förutsättning i pedagogisk dokumentation anses vara att förskollärare och övrig personal, i mötet med enskilda barn och i mötet med barngruppen, inte enbart värderar och bedömer barns kapacitet, färdigheter och kunnande, utan lyckas uppvärdera läroprocesserna (Elfström, 2013). Det lyfts även fram att den dokumentation som produceras ska följa upp barnens läroprocesser. I detta sammanhang utgör dokumentationen i det systematiska kvalitetsarbetet ett stödmaterial för pedagogiska verksamheter. Sheridan, Williams och Sandberg (2012) framhäver i en forskningsartikel att dokumentation förbättrar lärarnas kompetens att relatera till barnet och att stödja barnen i deras inlärningsprocess. Samtidigt belyser författarna att digitala tekniker ger unika möjligheter att fånga barns läroprocesser.

Wien (2010) framhäver att pedagogisk dokumentation inbjuder pedagogerna att vara nyfikna och undrande inför barnens läroprocess. På samma sätt beskriver Seitz (2008) att dokumentation bidrar till att ge belägg för barns läroprocess och kan förbättra relationer, undervisningar och läroprocess; användning av detta verktyg hjälper lärare att känna till och förstå barnen. Beneke och Steinheimer (2007) lägger tonvikten att lärare utforskar dokumentation som ett sätt att lära sig mer om hur eleverna tänker och lär. Vujičić och Miketek (2014) belyser att pedagogisk dokumentation vanligtvis är vuxnas försök att synliggöra de relativt osynliga processer som sker inom den pedagogiska praktiken genom en ömsesidig relation. Vidare menar författarna att pedagogisk dokumentation bli en metod som möjliggör en bättre förståelse av förhållandet mellan barn och vuxna. Med dokumentation övervakar läraren kommunikationen mellan barn, vilket skapar läroprocesser som tillåter barn att diskutera saker tillsammans och förstå varandras åsikter (ibid.). Likaså beskriver Turner och Wilson (2010) att dialog med studenter med hjälp av dokumentation ger en möjlighet till delad reflektion som stöder bedömning av både läroprocesser och inlärningsmetoder.

Dahlberg, Moss och Pence (2002) framhåller att dokumentation kan göra att tidigare aktiviteter återupplevs vilket kan öppna upp för nya alternativa tolkningar och förståelse av tidigare skeenden. Då dokumentationen utgör underlag för reflektion och diskussion blir den däremot framåtblickande såtillvida den genom reflektionen får konsekvenser för det fortsatta pedagogiska arbetet. Detta tyder på att pedagogisk dokumentation är en mycket lovande process som används i lärande strategier.

3.4 Svårigheter med pedagogisk dokumentation

Renblad och Brodin (2012) påpekar att kvalitetsarbete i förskolan påverkas negativt av att personalen saknar kompetens gällande pedagogisk dokumentation och hur dokumentationen kan analyseras. Andra faktorer som lyfts fram är exempelvis brisfällig kommunikation mellan förskolepersonal och ledning, tidsbrist för planering och stor personalomsättning. Förskolans storlek och dess miljö men även barngruppens storlek och sammansättning är andra exempel på strukturella faktorer som kan försvåra arbetet med pedagogisk dokumentation. Sheridan, Williams och Sandberg (2012) hävdar att ökad kompetens behövs, för att läraren ska vara medveten om vilka pedagogiska dokumentationer som kan ge insikter i barns lärande och förståelse för olika innehåll. Ramarna, i form av styrdokument, mål och lokala förutsättningar som barngruppens sammansättning, lokaler, personalens utbildning och så vidare, ska stödja verksamhetens organisation (Elfström, 2013).

Holmlund (2008) påpekar tiden som problem och tiden som bristvara återkommer ständigt i skoldebatten. Holmlund menar att när tiden för skolans/förskolans uppdrag inte räcker till, uppnås en känsla av tillkortakommande och otillfredsställelse, vilket på sikt kan komma att påverka skolans/förskolans utvecklingsmöjligheter negativt; samtidigt framstår för Holmlund tidsfaktorn som den viktigaste förutsättningen för att bedriva utvecklingsarbete. Fleet, Honig, Robertson, Semann, Shepherd och Wendy (2011) betonar att lärarnas utvecklingstid ofta går till att fylla i diverse mallar medan tid för samarbete med barn och analys av gemenskap skulle ge mer nytta. Författarna påpekar vidare att lärarna har mycket begränsad tid för att reflektera, diskutera och inhämta nya kunskaper. Författarna ifrågasätter alla dessa problem, hur lärare kan finna tid till att dokumentera sitt arbete och barns lärande. Kärrby (1992) noterar att en annan

faktor kan vara att det råder brist på personal och att kontakten blir stressig och opersonlig.

Sheridan, Williams och Sandberg (2012) framhäver att pedagogisk dokumentation kan mycket väl vara ett verktyg i ett systematiskt kvalitetsarbete som bidrar med många möjligheter, men att det inte bör användas utan eftertanke, eftersom det finns många kritiska aspekter som måste beaktas. Den pedagogiska dokumentationen kan stärka och förstärka pedagogisk kvalitetsarbetet medan den å andra sidan kan försvaga och begränsa alternativen och handlingsutrymmen för de olika deltagarna såsom barn, lärare och föräldrar (ibid. 2012). Vidare belyser författarna att dokumentationen dessutom kan användas som en form av makt att klassificera och kategorisera barn.

Den tidigare forskningen jag har tagit del av tyder å ena sidan på att pedagogisk dokumentation är ett verktyg som används för att synliggöra pedagogiskt kvalitetsarbete. Forskningen talar dessutom för att pedagogisk dokumentation stödjer barnens lärandeprocesser och skapar kommunikation mellan pedagoger och barn. Den visar hur arbetet med barnen utformas och vad man ska göra härnäst, och är ett kollektivt arbetsverktyg samt genererar diskussioner och reflektioner om vad som gjorts tidigare. Å andra sidan visar forskningen att pedagogisk dokumentation leder till att man inte tar hänsyn till frågor om etik och integritet. Den visar också på svårigheter med kompetens, barngruppens storlek, brist på personal och tidsbrist, faktorer som begränsar möjligheten att använda pedagogisk dokumentation och hålla kvalitet i verksamheten.

4 Teoretisk bakgrund

I detta kapitel beskriver jag den teoretiska utgångspunkten för min studie. Eftersom min undersökning studerar förutsättningarna för användning av pedagogisk dokumentation för pedagoger och barn i det systematiska kvalitetsarbetet i förskolans praktik har jag valt att ta avstamp i Jean Piagets teori om ”kognitiv utveckling” ur ett konstruktionistiskt lärandeperspektiv. Valet av Piagets teori motiveras med att den är förknippad med konstruktionistiskt lärandeperspektivet och är användbar till studien och med tanke på att uppmärksamheten riktas mot att individens erfarenhet integreras med olika ting och individer i omvärlden. Illers (2007) betonar att den kognitiva teorin lägger tonvikt på hur människors tankeprocesser är uppbyggda och utvecklas och hur de påverkar uppfattningen och förståelsen av omvärlden. Jag anser att det teoretiska perspektivet hjälper mig att filtrera det empiriska materialet genom att använda ett teorinära förhållningssätt. Widerberg (2002) förklarar att teorinära förhållningssätt handlar om att en eller flera teorier ställer upp de teman man önskar att belysa via empirin. Detta innebär dessutom att teorin används som utgångspunkt i analysen för att tolka det empiriska materialet samt förstå sammanhänget av pedagogisk dokumentations användning i det systematiskt kvalitetsarbete.

Enligt Hwang och Nilsson (2004) är den kognitiva teorins utgångspunkt att människan är en tänkande, rationell och medveten varelse som konstruerar sin bild av världen utifrån sina erfarenheter. Piaget poängterar i sin teori att lärande sker med hjälp av existerande begrepp i medvetande (assimilation) och leder till bildande av nya begrepp (ackommodation). Utifrån Piaget - inspirerade konstruktionistiska lärandeperspektiv ses lärande som en process som skapas av erfarenheter. Sambandet mellan Piagets teori och konstruktionistiskt lärandeperspektivet är att båda lägger tonvikten på att barnen konstruerar sin egen bild av omvärlden utifrån vardagliga händelser. Piagets förklaring av den personliga konstruktionen i omvärlden är ens tankestruktur som skapar förståelse av de sammanhang man befinner sig (fysisk och sociala miljö).

Pramling Samuelsson och Carlsson (2014) påpekar att i den kognitiva teorin som uttrycks av Piaget, utgör barns lärande i form om handling och kommunikation grunden på ett stadium för att barnet ska kunna gå vidare till nästa tankeform. Den tankestrukturen som finns i barnets medvetande är det naturliga och självklara sättet att tänka. Piaget talar om att tänkandet är en form av handling som fungerar med de lagar som förekommer i naturen och som man tar del av och samtidigt att tänkandet är ett uttryck för relationen mellan barnet och omvärlden (Egidius, 2003).

4.1 Konstruktionistiskt lärandeperspektiv

Enligt Elfström, Nilsson, Sterner och Wehner-Godée (2008) innebär ett konstruktionistiskt lärandeperspektiv på mänskligt tänkande och lärande att människan ses som aktiv skapare av meningsfulla helheter. Vidare beskriver författarna om hur människor varseblir omvärlden, vilket menas att det inte bara är passivt registrerade sinnesintryck som mottas från omvärlden. Med detta framhåller Wehner-Godée (2000) att i det konstruktionistiska lärandeperspektivet kan synen på barn och förhållningssätt ses som något som är föränderligt och utvecklas hela tiden. Liksom Lenz Taguchi (2000) talar om att man både själv och tillsammans med andra, medvetet som omedvetet, är en del av den föränderliga process som finns runtomkring oss. Pramling Samuelsson och Carlsson (2003) beskriver att lärandet har med människors förändring att göra och baserar sig på ett dualistiskt tänkande som följer en tradition av inre/ytte begränsningar av förändringen.

Begreppet lärande används vid olika meningar och med olika betydelser i detta fall förbehåller jag mig Piagets grundläggande lärotyper – assimilation och ackommodation– vilket enligt Illeris (2007) berör själva tillägnelseprocessens beskaffenhet, och i förlängningen också karaktären hos det som lärs. Illeris förklarar vidare att Piagets konstruktionistiska syn kring lärande uppfattas att människan genom lärande själv konstruerar sin förståelse av omvärlden. Ett synsätt som utesluter varje förställning om att lärande skulle vara något sorts uppfyllningsprocess (ibid. 2007). I samband med detta beskriver Lenz Taguchi (2000) att lärandet innebär att barnen och pedagogen lyfts fram som medkonstruktörer av kultur och kunskap. Hon menar att både barnen och pedagogen är aktiva medskapare i ett samhälle som är i ständigt vardande, där kunskap uttrycks som föränderlig och vi är delaktiga i all förändring. Vidare lägger

Lenz Taguchi tonvikten på att man är medveten och öppen för de risker och möjligheter som kan ligga i förändring.

Phillips och Soltis (2010) definierar begreppet lärande utifrån Piagets teori som att det utgör en uppbyggnad och modifikation av strukturer som individen verkställer med avsikt att hantera världen på ett framgångsrikt sätt. Med detta beskriver Illiris (2007) att Piaget uppfattar människans förmåga att lära som en egenskap som har utvecklats genom arternas kamp för överlevnad. Piaget menar enligt Phillips och Soltis (2010) att den intellektuella utvecklingen innehåller stadier som alla människor genomgår när de lär sig omvärlden. Nordin-Hultman (2004) beskriver att barnen visar när lärorika händelser och för dem fascinerande subjektrelation till världen skulle kunna utgöra pedagogiskt fokus. I linje med detta framhäver Kärby (1992) att målet med pedagogiskt arbete är att skapa betingelser för lärande och utveckling. Lärandet är en grundläggande betingelse för kunskapstillväxt och för hur människan utvecklar strategier för att behärska de livssituationer hon kommer att ställas inför.

Nordin-Hultman (2004) påpekar att lärande och utveckling ses som förändringar som är organiserade i sekvenser som följer varandra, vilka tar sin utgångspunkt i de händelser som sker i praktiken. I detta sammanhang innebär begreppet konstruktionistiskt perspektiv på lärande att allt som finns i förskolans verksamhet ses som föränderligt. I det pedagogiska arbetet talar man ofta om teori och praktik samt abstrakt och konkret som motsatta enheter. Denna dualistiska uppfattning börjar ifrågasättas allt mer. Den moderna pedagogiska forskningen tar sin utgångspunkt i att teorin finns i handling, det abstrakta finns i det konkreta. Pedagogiska handlingar är uttryck för teorier och kan inte skiljas åt (Kärby, Sheridan, Giota, Ogefelt & Björck, 2003).

4.2 Lärandet som socialt betingat

Enligt Pramling Samuelsson och Carlsson (2003) kan lärandet formuleras i termer av kunskap och vetande, färdigheter och förmågor som handlar om yttre påverkan. Lenz Taguchi (2000) beskriver att vår konstruktion och därmed vår förståelse och den mening och innebörd vi lägger i saker och ting, uppstår i samspel med andra människor. Granberg (2000) framhåller att barnen utforskar omvärlden med envishet och stor uthållighet. Vidare menar Granberg att varje ny erfarenhet väcker nyfikenheten att

pröva den egna förmågan. Utifrån det konstruktionistiska lärandeperspektivet framhåller Pramling Samuelsson och Carlsson (2003) likaså att barnet lär och erövrar omvärlden med alla sina sinnen i ett oavbrutet samspel med omgivningen och med andra människor. Vidare förklarar författarna att lärandet betraktas som socialt betingat där barn lär av varandra genom att diskutera, argumentera och utforska varandras idéer och tänkesätt. I samband med dessa beskrivningar påpekar Wallin (2003) att barnen är subjekt och konstruerar värden och världen tillsammans och i samspel med vuxna.

Lenz Taguchi (2000) beskriver att barnsyn är något som man som enskild människa kontinuerligt konstruerar eller skapar sig. Hon menar att en barnsyn inte skapas i tomma intet, och bygger inte enbart på oss själva och vår genuina erfarenhet av världen, utan är helt och hållet beroende av vår interaktion med omvärlden. Detta innebär enligt Lenz Taguchi att barns lärande sker i samspel mellan inre och yttre förutsättningar. I detta resonemang relateras lärandet som socialt betingat i relation till Piagets konstruktionistiska perspektiv, genom individens samspel med sin omvärld. Dahlberg, Moss och Pence (2002) konstaterar att enligt en sociokonstruktionistisk ståndpunkt ses världen och vår kunskap som socialt konstruerade, och vi deltar alla som mänskliga varelser aktivt i denna sociokonstruktionsprocess. I denna ansats ligger fokus på att lärandet befinner sig mellan individen och omvärlden.

Lenz Taguchi (2000) påpekar att det för konstruktionisterna inte går att skilja barn och världen åt, eller för den delen oss och världen. Hon menar att vi blir till i relation till den och i relation till varandra. Med detta beskriver Thulin (2006) dessutom att både miljön och det sociala sammanhanget har betydelse för lärprocessen. Fagerli, Lillemyr och Søbstad (2001) hävder att barnen är aktiva subjekt som skall ges inflytande på vardagslivet. De betonar att dialogen ger barn och vuxna möjlighet att växa tillsammans, vilket gör förskolans vardag spännande för bägge parter. Att se "lärandet som socialt betingat" innebär i ett pedagogiskt sammanhang att när barnet studerar och manipulerar omvärlden, både fysiskt och begreppsligt, konstruerar det samtidigt en personligt meningsfull bild av världen. Utifrån det sociokonstruktionistiska tänkandet om barns sociala konstruktioner i sitt lärande riktas studiens fokus på att undersöka hur pedagogisk dokumentation används i det praktiska arbetet för barns lärande.

4.3 Synen på pedagogisk dokumentation ur ett lärande perspektiv

Lenz Taguchi (2000) lägger tonvikten vid att det inte finns absolut lärande om världen därute som människor ska försöka fånga och avbilda eller kopiera, utan att lära sig om världen är något som vi människor skapar gemensamt i vår kommunikation med varandra. Detta innebär enligt Lenz Taguchi att allt genererande av erfarenhet, förståelse, innebörd, mening och lärande sker i relation till en omgivning av ting i omvärlden och framför allt mellan människor. Lenz Taguchis resonemang kopplas samman med Piagets teori där fokus ligger på samspelet mellan inre och yttre aktivitetens interaktioner som är betydelsefulla för individens lärandeprocess. Detta beskriver Dahlberg, Moss, Peter och Pence (2002) med att i den pedagogiska dokumentationen är ett urval gjort av någon i relation till någon/något annat. I pedagogisk dokumentationen produceras föreställningar och förståelse vilka är socialt och historiskt konstruerade. Detta förklaras av att all förståelse och innebörd kan förändras, plockas isär och rekonstrueras.

Granberg (2000) förklarar att pedagogisk dokumentation är en förutsättning för att pedagogen ska se det barnen ser och delta aktivt i deras utforskande av tillvaron. Dahlberg, Moss, Peter och Pence (2002) framhäver att pedagogisk dokumentation kan ge pedagoger och andra ett kritiskt instrument för att fördjupa deras förståelse av pedagogiskt arbete. Författarna menar att pedagogisk dokumentation gör det möjligt för pedagoger att på ett kritiskt sätt reflektera över hur deras pedagogiska praktik ser ut. På ett liknande sätt påpekar Wehner-Godée (2000) att den pedagogiska dokumentationen syftar till att öka kunskapen om hur barn och lärare/pedagoger söker och konstruerar lärande. Lenz Taguchi (2000) beskriver att via en pedagogisk dokumentation har vi möjlighet att se barnet på nytt – om och om igen, samt att synliggöra våra teorier och hypoteser, ifrågasätta dem och skapa nya.

Elfström (2013) beskriver att pedagogisk dokumentation är en viktig grund för utmaning av barnens lärprocesser, men också som grund för utveckling av ny kunskap och förändring av det pedagogiska arbetet. Därmed framhäver Colliander, Strähle och Wehner-Godée (2013) att pedagogisk dokumentation är ett stort och mångfasetterat begrepp. Kortfattat menar författarna att det är nödvändigt att den används i pedagogiska sammanhang tillsammans med i första hand barnen för att kunna ge nya utmaningar i meningsskapande processer. Lenz Taguchi (2000) framhåller att när man

börjar arbeta med pedagogisk dokumentation kan den allra första målsättningen för arbetet vara just att försöka dokumentera så mycket som möjligt av barnens arbete för att upptäcka vad det kan ge för insikter om barns lärande och den egna rollen som pedagog. I samband med detta söker jag i min undersökning belysa möjligheterna och svårigheterna med användningen av pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet ute i praktiken.

Lenz Taguchi (2000) betonar att man som pedagog med hjälp av pedagogisk dokumentation kan aktivt delta i en rekonstruktion av en verksamhet, det vill säga att aktivt syna sin dokumentation på jakt efter svar på frågan ”var står jag nu?”. Wehner-Godée (2011) förklarar att begreppet pedagogisk dokumentation som ett analysverktyg i ett pedagogiskt sammanhang som visar hur de pedagogiska ställningstagandena man gör får betydelse för att utveckla verksamheten. Med detta är pedagogisk dokumentation ett uttryck för ett konstruktionistiskt lärandeperspektiv som är det centrala i den kognitiva teorin i min studie.

4.4 Pedagogisk dokumentation som synliggörande

Lenz Taguchi (2000) framhåller att pedagogers syn på barnen och deras förhållningsätt är sociala konstruktioner och att pedagogisk dokumentation är att synliggöra dessa konstruktioner. Vidare menar Lenz Taguchi att den yttre miljön, det vill säga organisation av rummet och materialen, är ett uttryck för den sociala konstruktionen för barn som går i olika förskolekulturer. Elfström (2013) beskriver att pedagogisk dokumentation ansluter sig till idéer som handlar om att vi tillsammans i de olika sammanhang vi befinner oss språkligt i konstruerar världen. Elfström påpekar vidare att vi genom de teorier, den kunskapssyn och den syn på människor vi har, på barn och på lärande såväl som på pedagogisk dokumentation, ger oss möjligheter att se de processer som pågår ur flera perspektiv.

Lenz Taguchi (2000) betonar att pedagogisk dokumentation främst handlar om att försöka se och förstå vad som pågår i det pedagogiska arbetet och vad barnens kapacitet innebär utan en på förhand bestämd ram av förväntningar och normer. Åsén (2016) framhåller att pedagogisk dokumentation är en värdegrundande verksamhet för både

barn och pedagoger, genom att små och stora människor möts och får möjlighet att skaffa sig en förståelse. Lenz Taguchi (2000) betonar att arbetet med pedagogisk dokumentation stimulerat barns nyfikenhet med hjälp av den faktiska dokumentationen. Vidare förklarar Lenz Taguchi (2000) att pedagogen med hjälp av den kan låta barnen systematiskt återbesöka sina egna och andras upplevelser, erfarenheter, känslor, observationer, reflektioner osv. för att tolka dem på ett nytt sätt. Hon menar att pedagogen kan hjälpa barnen att fokusera på problemet och formulera hypoteser för dess lösning. Centralt i det här resonemanget är att barnsyn och förhållningsätt är mänskliga konstruktioner och att ett syfte med pedagogisk dokumentation är att försöka synliggöra och förstå dessa konstruktioner, så att man som pedagog kan öppna sig för nya möjligheter. Piagets teori förknippas med att dessa konstruktioner sker genom samverkan mellan inre och yttre faktorer (tänkande, mognad, fysisk miljö, och social miljö) under assimilations- och ackommodationsprocesser (Illers, 2007).

Wallin (2003) hävdar att man dokumenterar för att försöka fånga den kedja av handlande och tänkande som man själv och barnen varit en del av. Hon menar att man försöker se under ytan av det skedda och synliggöra det som annars vore fördolt och försvunnet. Detta innebär att kunna återvända till den konkreta situationen flera gånger och försöka förstå och analysera processerna på många olika sätt. I detta sammanhang påpekar Elfström (2013) att pedagogisk dokumentation är material som går att till återkoppla flera gånger och som går att tolka, läsa och analysera ur flera perspektiv. Vidare beskriver Elfström att det också blir möjligt för pedagoger i arbetslaget att syna sitt eget arbete och att använda pedagogisk dokumentation som en bas för att förstå praktiken i förskolan på ett nytt sätt.

Sammanfattningsvis är studiens centrala begrepp pedagogisk dokumentations användning i förskolans verksamhet och dess förutsättningar i förhållande till varför och hur den används. För att kunna genomföra studien tar jag som nämnts i början av kapitlet utgångspunkt från Piagets teori ur ett konstruktionistiskt lärandeperspektiv. Utifrån Piagets konstruktionistiska perspektiv är det intressant att lärande formuleras som "inre och yttre" påverkan. Piaget talar om att inre påverkan handlar om barnets kognitiva/mentala tänkande medan yttre påverkan sker via interaktioner med omvärlden. Piagetens synpunkt lägger tonvikt vid att individen inte är en passiv

mottagare utan konstruerar sin förståelse av omvärlden genom interaktion. Med utgångspunkt i det teoretiska perspektivet får man en bild av att lärandet relaterar individens förutsättningar till de vardagliga händelserna och den pedagogiska dokumentationen kan se ett viktigt medel för det pedagogiska arbetet i relation till barnens lärandeprocess.

5 Metod

Under denna rubrik tar jag upp de metodologiska övervägande som jag gjort och hur jag går tillväga med den praktiska delen såsom observationer och intervjuer. Avsikten med användning av både observation och intervju som metod i studien är att kunna integrera dem senare i analysdelen så att de förstärker och kompletterar varandra. Enlig Bryman (2002) kan blandade metoder vara till hjälp för forskare att klargöra arten av sitt syfte. Vidare redogörs under rubriken för hur det empiriska materialet insamlats och bearbetas och analyseras, för hur observations möjligheter och intervjupersoner valts ut. Som forskningsmetod använder jag ett empirinära förhållningssätt för att kunna inrikta mig på förståelse av det insamlade materialet. Widerberg (2002) förklarar att begreppet ”empirinära förhållningssätt” innebär att hämta teman från det empiriska materialet så att det senare exemplifieras med citat från intervjuerna och observationerna. Alvesson och Sköldberg (1994) förklarar dessutom att ett empirinära förhållningssätt innebär att forskaren utgår från vardagsverklighet.

5.1 Metodval

För att ge svar på studiens frågor används som nämnts två kvalitativa metoder, intervju och observation. Widerberg (2002) förklarar att ett kvalitativt angreppssätt innebär att forskaren använder sig av metoder och tekniker och utvecklar dessa efter de specifika syften som forskaren har. Med utgångspunkt i Widerbergs definition av kvalitativa angreppssätt menar jag att kvalitativa intervjuer och observationer är lämpliga i denna studie. Løkken och Søbstad (1999) betonar att en kvalitativt inriktad studie ofta är helhetsinriktad när det gäller hur man ska gå till väga för att studera den företeelse man intresserar sig för. Vilket innebär att forskaren vill undersöka olika samband för att fånga helheten, det vill säga få ett holistiskt perspektiv. Författarna menar att kvalitativa studier ofta ger forskaren en god grund för att förstå konkreta lokala pågående händelser. I detta sammanhang används i studien kvalitativa intervjuer och observationer som komplement för att kunna komma längre och nå en djupare förståelse av studiens problemområde.

Widerberg (2002) framhäver dessutom till stöd för ambitionen att flera kvalitativa infallsvinklar kompletterar varandra och kan därför med fördel kombineras. Repstad (1999) förklarar också att en kombination av olika metoder ger ett bredare dataunderlag och en säkrare grund för tolkningen. Med detta menar Stukat (2010) att genom att koncentrera sig på en speciell händelse, person eller företeelse, försöker forskaren få fram kunskap och djupare förståelse i en flerdimensionell bild. I detta sammanhang har jag avgränsat studiens fokus till ett område (pedagogisk dokumentations användning i det systematiska kvalitetsarbetet).

5.2 Intervju som metod

Kvale (1997) framhäver att en kvalitativ intervju är en unikt känslig och kraftfull metod för att fånga innebörden av en intervjupersons uttalanden. Han menar att en empatisk dialog med personer som till exempel i en intervju kan bidra med att läsaren får ta del av intervjupersonernas upplevelser och erfarenheter. Det vanliga kvalitativa angreppssättet består av öppna intervjuer av olika slag och jag har valt att utföra strukturerade intervjuer och skrivit ned frågorna ordagrant i förväg. Alvesson och Sköldberg (1994) hävdar att en mångtydig empiri är ett centralt kriterium i kvalitativ forskning, även om en hel del av kvalitativa metoder betonar vikten av kategorisering.

Intervju är således en nödvändig metod om vi vill få en inblick i en annan människas inre verklighet (Løkken& Søbstad, 1999). Vidare menar författarna att intervju kan ge ett djup som observationen inte kan, det vill säga att man kommer förbi här och nu situationen. Løkken och Søbstad (1999) påpekar att poängen med kvalitativa intervjuer är att intervjuaren låter respondenten formulera sina svar på egen hand. Fördelen med denna typ av intervjuer är också att man lättare kan fånga kärnan i det tema man vill undersöka (ibid.). Bryman (2002) påpekar att kvalitativa intervjuer är det önskvärt att låta intervjun röra sig i olika riktningar, eftersom detta ger kunskap om vad intervjupersonen upplever vara relevant och viktigt.

5.3 Observation som metod

Observation är i praktiken något som alla människor inom alla yrkesområden använder sig av i sin dagliga verksamhet (Rubinstein-Reich & Wesén, 1999). I det pedagogiska sammanhanget brukar man definiera observation som en uppmärksam iakttagelse där de praktiska händelserna sker; därför har jag använt observation som metod i min forskning. Løkken och Søbstad (1999) skriver att observationsmetod handlar om att vi ska vara tillräckligt vakna för att uppfatta vad som händer i omgivningen.

Fördelen med observationen är enligt Stukat (2010) att man får kännedom om socialt samspel och tyst eller utsagd kunskap om sådant som tas för givet. Observationen i studien utgör som tidigare nämnts ett komplement till intervjuerna och syftar till att fånga spontana beteenden i den observerade miljön. Ett observationstillfälle utgjordes av en samlingsplats för reflektion, ett annat tillfälle utgjordes av mötet mellan barn och förskollärare runt ett bord i ett litet rum. Under rubriken genomförande följer en mer utförlig beskrivning av hur jag har gått tillväga.

Patel och Davidson (1991) konstaterar att observationer är framförallt användbara när vi ska samla information inom områden som berör beteenden och skeenden i naturliga situationer. Bryman (2002) beskriver dessutom att fördelen med observationen är att observera människors beteende direkt, vilket innebär att man inte behöver förlita sig på metodiska verktyg, exempelvis enkäter för att få fram information. Med detta beskriver Stukat (2010) att observation bör användas när man vill ta reda på vad människor faktiskt gör, inte bara vad de säger att de gör. Vidare påpekar Stukat att fördelen med observation är att man får kunskap som är direkt hämtad från sitt sammanhang. Detta till skillnad från intervjuer där intervjupersoner kan förmedla sina situationer till andra ur ett eget perspektiv och med egna ord (Kvale, 1997). Utifrån detta har jag tänkt förena observation och intervju för att skapa en sammanhängande helhet i analysen. Både intervjuerna och observationerna har skett i två kommunala förskolor, som har fiktiva namn: ”Duvans och Papegojans förskola”.

5.4 Urval

Intervjupersonerna utgjordes av fyra förskollärare som intervjuades individuellt. Tabellen nedan ger en förteckning av intervjupersonernas kodade namn (pseudonymer), hur länge de har arbetat, förskolornas fiktiva namn, hur länge intervjuerna varade samt datum och tid för intervjuerna. Observationernas varaktighet har dock inte specificerats då det har varit svårt att identifiera hur lång tid dessa aktiviteter tog. Intervjupersonerna är Karin och Margaretha som arbetar på avdelningen Myran på Duvans förskola. Fredrika på småbarns avdelningen Myggan på Duvans förskola och Sandra på småbarnsavdelningen Grodan på Papegojans förskola. Mer information om genomförandet ges under nästkommande rubrik.

Tabell: Förteckning av intervjuer och observationer

Fiktiva namn	År i yrke	Förskolor	Avd	Datum för intervju	Tid för intervju	Datum för observationer
Karin	6 år	Duvan	Myran	2016-04-5	42 min	2016-04-20 Förmiddag
Margaretha	8 år	Duvan	Myran	2016-04-5	41 min	2016-04-20 Förmiddag
Fredrika	6 år	Duvan	Myggan	2016-04-5	44 min	Inget
Sandra	20 år	Papegojan	Grodan	2016-04-11	40 min	2016-04-21 Förmiddag

Enligt Bryman (2002) kan forskaren vara intresserad av vem det är som ger uttryck för olika åsikter. Jag har sedan tidigare haft kontakt med personalen på Duvans och Papegojans förskola. Valet av intervjupersoner har fallit på individer som jag haft kontakt med i ett tidigare skede. Detta har inneburit att tillgången till dem har underlättats och att jag i mina tidigare möten med dem kunnat fastställa att deras kunskapsnivå är adekvat för studiens ändamål. Duvans och Papegojans förskolor ligger i ett bostadsområde med flerfamiljehus.

Duvans förskola är stor med många avdelningar, av vilka jag har valt att undersöka två: en storbarnsavdelning med 20 barn i åldrarna 3 - 5 som jag har döpt till Myran och en småbarnsavdelning med 14 barn i åldrarna 1 – 3 som kallas Myggan. På Myran arbetar två förskollärare och två barnskötare medan en förskollärare och två barnskötare arbetar på Myggan. Papegojans förskola har två avdelningar, en storbarnsavdelning med 19 barn i åldrarna 3 – 5 år och en småbarnsavdelning med 16 barn i åldrarna 1 – 3 år. Småbarnsavdelningen Grodan är den avdelning som jag har valt till min undersökning. På Grodan arbetar två förskollärare och en barnskötare, men bara en av förskollärarna är med undersökningen.

5.5 Genomförande

Jag har presenterat min undersökning för förskollärarna och har samtidigt bjudit in till intervju. Efter att förskollärarna accepterat att delta i studien har vi bestämt datum för intervjuerna och observationerna. Jag har genomfört fyra intervjuer och två observationer på de två förskolor som är studiens verksamhetsområde. Intervjutillfällena har varit på eftermiddagarna och blev tidsmässigt pressade för att hinna få svar på alla intervjufrågorna under den planerade tiden. Intervjutiden var begränsad (40 - 45 minuter per person). Intervjuerna spelades in (ljudinspelning) på min mobil för att kunna avlyssnas och bearbetas i efterhand. I detta fall har jag valt att inte filma eftersom att filmning är så känsligt och innebär en risk att inte få så mycket information av intervjupersonerna. Observationstillfällena har ägt rum under två olika förmiddagar per förskola. Observationerna skede i samband med förskollärarnas bestämda aktiviteter, därför har det inte funnits någon tidsplan. Jag genomförde observationerna genom att anteckna vad som skedde i praktiken, samtidigt som jag spelade in de efterföljande diskussionerna. Två av de deltagare jag observerade hade gemensam pedagogisk reflektionstid (Karin och Margaretha) och satt tillsammans med sina barngrupper. Jag satt utanför en samlingsring där Karin och Margaretha framförde sina pedagogiska reflektioner med barnen. Reflektionerna genomfördes med användning av bilder som stöd, där förskollärarna lade upp bilder på anslagstavlan och diskuterade sedan händelserna under en period. Bilderna gavs senare till barnen, som fick bläddra genom materialet och småprata om bilderna. Vid det andra reflektionstillfället satt barnen kring ett bord tillsammans med Sandra. Vid detta tillfälle

fick gruppen reflektera över bilderna tillsammans på en Ipad. Jag befann mig på kort avstånd och antecknade de interaktioner jag observerade samtidigt som jag spelade in deras diskussion.

5.6 Bearbetning

Fördelen med ljudinspelning av intervjuer är som Rubinstein–Reich och Wesén (1999) skriver att man får en detaljerad och obearbetad information utan att det är särskilt arbetskrävande. Alvesson och Sköldberg (1994) framhåller att bearbetningen arbetet sker i två faser – först intensivstudium (intervju) av en begränsad mängd empiri och sedan komparation med det insamlade materialet.

Efter det första intensivstadiet med ljudinspelningarna, som skett under tidspress, har jag transkriberat intervjuerna. Stukat (2010) framhäver att det insamlade materialet ska sorteras i kategorier som bildar ett mönster. Utifrån Stukats anvisningar har jag fokuserat på att sortera och kategorisera det insamlade materialet från intervjuerna i olika teman för att sedan uppmärksamma specifika citat i analysen. Detta har gjort det möjligt att välja bort sådant som inte är relevant utifrån studiens frågeställningar. Därefter fokuserade jag på att karakterisera materialets innehåll för att kunna tolka och analysera de transkriberade intervjuerna. Enligt Kvale (1997) sker förståelsen av en text genom en process i vilken de enskilda delarnas mening bestäms av textens fullständiga mening.

Den andra fasen efter intervjuerna har bestått av observationer som möjliggjort en fördjupning av studiens problemområde. Rubinstein-Reich och Wesén (1999) beskriver att det vanligaste sättet att registrera observationer är att skriva ner det man ser antingen omedelbart vid observationstillfället eller vid ett senare tillfälle. Jag har valt att omedelbart anteckna vad som sker under observationstillfällena (samtidigt med ljudinspelningen). Vid ett senare tillfälle har jag renskrivit anteckningarna och lyssnat igenom inspelningarna för att kunna kategorisera innehållet. För att se sambandet mellan det empiriska materialet från intervjuerna och observationerna har jag gått

igenom transkriberingen flera gånger för att förstå textens fullständiga mening och med avsikt att tematisera. Den insamlade informationen ger mig möjlighet att analysera och tolka för att förstå helheten med hjälp av studiens teoretiska utgångspunkter.

5.7 Etiska överväganden

Undersökningens etiska aspekter är ofta en viktig och nödvändig diskussion som hör hemma i metodkapitlet. I Vetenskapsrådet (2002) beskrivs att forskaren skall inhämta uppgiftslämnarens och undersökningsdeltagares samtycke. För att kunna uppfylla Vetenskapsrådets krav om samtycke har jag frågat undersökningsspersonerna om samtycke, vilket jag har fått. I Vetenskapsrådets bestämmelser står det att de som medverkar i en undersökning skall ha rätt att självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de skall delta (Vetenskapsrådet, 2002). Med detta menas att deltagarna skall kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem. Jag har informerat valda förskollärare i förväg om studiens syfte och har berättat att de kommer att vara anonyma så att deras namn inte figurerar i studien. När det gäller föräldrarnas samtycke om sina barn på de avdelningarna har jag inte frågat dem eftersom jag inte har spelat in något där barnen är med utan enbart noterat vad jag har sett under observations tillfällen. Detta innebär att det som undersöks är förskollärarnas arbete inom studiens problemområde. Vetenskapsrådet (2002) definierar att uppgifter om deltagarna i en undersökning skall ges största möjliga konfidentialitet. Detta menas att forskaren ska beakta deltagarnas anonymitet. För att uppfylla Vetenskapsrådets krav om deltagarnas anonymitet har jag lämnat information till alla medverkande pedagoger att alla uppgifter ska behandlas anonymt och att privata data som kan identifiera deltagarna inte kommer att redovisas.

5.8 Giltighet och tillförlitlighet

Enligt Stukat (2010) bör en diskussion om studiens kvalitet avsluta metodavsnittet. Vidare talar Stukat om begreppen reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Reliabilitet handlar om mätnoggrannhet och tillförlitlighet, det vill säga kvaliteten på själva mätinstrumentet. Validitet handlar om giltighet, det vill säga att man mäter det man

avser att mäta och generaliserbarhet som handlar om vem/vilka resultaten är tillämpningsbara för. Det är svårt att relatera till mätning i min kvalitativa studie men jag vill däremot diskutera studiens giltighet. Studiens syfte har varit att undersöka vilka möjligheter och svårigheter som finns för användandet av pedagogisk dokumentation i förskollärarnas vardagliga arbete, framförallt med avseende på barnens lärande i det systematiska kvalitetsarbetet i förskolans praktik. Dessutom undersöks hur pedagogisk dokumentation används i det systematiska kvalitetsarbetet. Studiens metodval har bestått av intervjuer och observationer. Studiens trovärdighet styrs av att intervjupersonerna har erfarenhet inom det kunskapsområde som jag studerat.

Stukat (2010) påpekar att ett framhållande av studiens brister, exempelvis liten undersökningsgrupp och stort bortfall, kan känneteckna en välutformad vetenskaplig studie. Han menar att man därmed visar sin medvetenhet om studiens begränsningar. Denna studies urvalsgrupp har bestått av fyra förskollärare. Det begränsade antalet intervjupersoner kan ses som en svaghet i studien. Det bör därför påpekas att studiens resultat inte nödvändigtvis kan sägas gälla i andra miljöer och situationer; det skulle krävas vidare studier med beredare empiribas för att kunna göra det. Det bör emellertid påpekas att sorteringen och kategoriseringen av individernas uttalanden utifrån intervjufrågorna tillsammans med observationerna av deltagarnas interaktion i praktiken kan anses vara exempel på sådant som styrker resultatets giltighet. Med andra ord: deltagarnas erfarenhet och professionalitet, samt ett noggrant undvikande av att låta personliga värderingar styra resultatet, är en del av studiens styrkor.

6 Resultat och analys

Under denna rubrik presenterar jag analysen och tolkningen av det empiriska materialet som består av intervjuerna från förskollärarna och mina egna observationer. Detta följs av en redovisning av studiens resultat. Analysen är tematiserad utifrån det empiriska materialets innehåll som har samlats under studiens gång.

6.1 Den pedagogiska dokumentationens funktion i systematiskt kvalitetsarbete

Utifrån det Konstruktionistiska perspektivet är innebörden av den pedagogiska dokumentationens användning i systematiskt kvalitetsarbete ett sätt att synliggöra verksamhetens pedagogiska kvalitetsarbete (Dalberg, Moss och Pence, 2002). Fredrika utformar sitt uttalande om pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet är ett sätt att synliggöra kvalitén, hur kvalitén är i verksamheten och hur likvärdigheten ser ut.

Fredrika säger att:

Vad vi gör, varför vi gör det och vad det leder till är viktiga utgångspunkter när vi planerar för att kunna följa upp, analysera, dokumentera och utveckla vår verksamhet. Systematiskt kvalitetsarbete är att reflektera över och utvärdera vad gick bra och inte bra och även att observera barnen, vad de tycker är roligt just nu så att det ska bli en kvalité. Och med detta är pedagogisk dokumentation hjälpmedel och verktyg för oss i det systematiska kvalitetsarbetet.

Karin försöker definiera vad systematiskt kvalitetsarbete är och säger att:

Systematiskt kvalitetsarbete är ett sätt att synliggöra kvaliteten i vår verksamhet hela tiden genom en uppföljning som reflekteras och utvärderas vad som går bra och inte bra och även att observera barnen vad de tycker är roligt just nu så att det ska bli en kvalitet. Det handlar om att dokumentera, försöka reflektera hela tiden så mycket så möjligt i arbetslaget. Det innebär att vi måste ha samma tankegång allihop och veta vad som krävs och sedan kanske sätta upp mål, inte jätte stora mål men små mål och söka av om vi har klarat av detta, om vi har gjort detta eller inte och varför har vi inte gjort eller inte klarat av det.

Fredrika och Karins beskrivningar kan tolkas som att användandet av pedagogisk dokumentation skapar möjligheter för reflektion över det pedagogiska kvalitetsarbetet. Förskollärarna anser dessutom att det systematiska kvalitetsarbetet är en process som diskuteras och reflekteras i arbetslaget genom att använda pedagogisk dokumentation. Kvalitetsarbetet inriktas på att ständigt dokumentera det pedagogiska arbetet och samtidigt följa upp och reflektera över dokumentationen. Dalberg, Moss och Pence (2002) beskriver pedagogisk dokumentation som ett material som redogör för vad barnen säger, gör och hur pedagogen förhåller sig till barnen och deras arbete.

Sandra påpekar att pedagogisk dokumentation är ett arbetsverktyg och ett reflektionsdokument i det systematiska kvalitetsarbetet. Hon betonar att man håller sig till läroplanens riktlinjer och fortsätter:

Med dokumentationen kan vi också upptäcka vissa områden eller de delar av läroplanen som vi inte har jobbat med för att kunna uppnå målen och på detta sätt håller vi kvalitén på verksamheten. Samtidigt är pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet ett verktyg som vi använder för att reflektera kring vad vi ska ändra för att förbättra vårt pedagogiska kvalitetsarbete.

Åsén (2016) som beskriver att dokumentationen i sin tur utgör underlag för att bedöma verksamhetens kvalitet och måluppfyllelse och att personal/pedagoger ska dokumentera varje barns utveckling och lärande. Av Sandras utsaga framgår att pedagogisk dokumentation kan betraktas som ett medel som underlättar för pedagogerna att hålla uppsikt på kvalitén i verksamheten samt att man i det pedagogiska arbetet förhåller sig till läroplanens riktlinjer för att uppnå målen med verksamheten.

6.2 Dokumentation som pedagogiskt redskap

Margaretha berättar att pedagogisk dokumentation är ett stödmaterial för dem och för barnen. Wehner-Godée (2000) framhåller att pedagogisk dokumentation ger pedagogen möjligheter att kommunicera tillbaka till barnen genom att berätta eller läsa upp vad de har sagt och gjort. Margaretha menar att man fångar barnens lärande med hjälp av pedagogisk dokumentation och säger att:

Pedagogisk dokumentation är att kunna reflektera över vad vi har arbetat med, till exempel att vi tar en bild av vad vi har gjort och sedan reflekterar tillsammans med kollegor och med barn kring den bilden. Med pedagogisk dokumentation utgår vi från vad vi har gjort när vi reflekterar på våra olika aktiviteter. Exempelvis om jag har gjort något med barnen så tar jag en bild och skriver vad barnen har sagt om bilden. Senare efter några dagar eller efter en vecka så tittar vi på bilden tillsammans så att barnen kan berätta om sina tankar kring just den aktiviteten och fortsätter bygga vidare på det.

Margarethas resonemang i de gemensamma reflektionerna mellan pedagogerna och barnen innebär ett försök att återvända till den konkreta situationen, varigenom det går lättare att integrera barnen i aktiviteterna och göra dem till aktiva deltagare. Lenz Taguchi (2000) framhåller att pedagogen med hjälp av pedagogisk dokumentation är solidarisk med barnens utforskande genom att vara uppmärksam, uppskattande och deltagande – medforskande – ser med mjuka ögon på det som händer. Wehner-Godée (2000) poängterar vikten av att ge barnen tid och möjlighet att ”hålla på” och därigenom göra nya upptäckter och få nya upplevelser. Wehner-Godée menar att om barnen ges möjlighet att associera och fantasierna kan deras nyfikenhet och utforskande hålls vid liv.

Det Margaretha beskriver kan relateras till ett observationstillfälle där en förskollärare väckt barnens uppmärksamhet genom att sätta upp en bild på en tavla och ställa frågor om bilden och använda fraser som ”kommer ni ihåg det” och så vidare. Att återuppväcka barnens tankar kring vad som gjorts och skapa en levande diskussion om bilderna kan tolkas som att pedagogisk dokumentation används som stödmaterial för pedagogernas arbete. Detta kan relateras till ett observationstillfälle då det tydligt

framgick att samspelet mellan pedagoger och barn är ett sätt att lyfta fram och synliggöra en upplevelse genom att använda pedagogisk dokumentation.

Sandra poängterar att pedagogisk dokumentation är när barnen är med och uttrycker sina egna tankar om dokumentationen och reflekterar över vad de har gjort. Detta förklarar Sandra så här:

Ibland tolkar vi pedagoger en bild utifrån våra egna perspektiv men barnen som är med i bilden kan berätta något helt annat som vi inte har tänkt på. Därför tycker jag att det är viktigt att barnen är med i deras lärandeprocess med hjälp av pedagogisk dokumentation. Pedagogisk dokumentation hjälper också oss pedagoger med att vara aktiva i barnens utforskande, nyfikenhet, kunskapssökande och utveckling kontinuerlig.

Sandras utgångspunkt i relation till barnens kunskapssökande och utveckling kan uppfattas som att pedagogisk dokumentation bidrar till att väcka barnens nyfikenhet att söka nya kunskaper och skapar möjligheter för att upptäcka nya saker. Det har också påpekats att den pedagogiska dokumentationen kan användas på ett utforskande sätt, där pedagoger är aktiva deltagare och medsökande i barnens utforskande. Detta kan jämföras med Piaget (Philips & Soltis, 2010) som anser att barnen i sin utveckling är sysselsatta med att bygga upp kognitiva strukturer där de konstruerar scheman för var och en av komplicerade aktiviteterna. Han menar att barnen tillägnar sig ett antal användbara grepp genom sina aktiviteter, genom att bearbeta, utforska och på olika sätt påverka sin miljö. Likaså påpekar Wehner-Godée (2000) att pedagogisk dokumentation används som arbetsverktyg för att följa barnens läroprocesser och att agera tillsammans med dem och att barnen genom dokumentationen kan få syn på och komma ihåg sitt eget tänkande och handlande. Med andra ord kan förskollärares beskrivningar även betraktas som att pedagogisk dokumentation ger barnen möjlighet att uttrycka sina tankar och konstruera en meningsfull bild av sin miljö i sitt kunskapssökande.

Fredrika försöker förklara hur pedagogisk dokumentation hjälper pedagogerna att synliggöra barnens lärandeprocesser:

Pedagogisk dokumentation är ett verktyg som vi använder för att dokumentera, följa upp, reflektera, utvärdera och utveckla verksamheten. Det är viktigt att betona det som barnen är intresserade av, vad de går igång på samt att arbeta tillsammans med barnen. Den pedagogiska dokumentationen är också ett verktyg för att kunna tydliggöra lärandeprocessen och verksamheten enligt läroplanen. Å andra sidan förbättrar dokumentationen vår kommunikation med barnen.

Sandra betonar vikten av att använda pedagogisk dokumentation i sitt arbete. Hon påpekar att personalen uppmärksammar vad barnen intresserar sig av och var de befinner sig kunskapsmässigt med hjälp av pedagogisk dokumentation. Sandra säger så här:

Vi ser barnens utveckling och lärande på ett annat sätt när de är med i dokumentationsarbetet eftersom de kommer med egna infallsvinklar och ser vad de kan och vad de är intresserade av att utforska. Detta underlättar för oss pedagoger att fånga upp vad barnen är intresserade av när vi är med i barnens utforskande. På så sätt är pedagogisk dokumentation ett hjälpmedel för att kunna ha koll på var vi befinner oss och hur barnens utveckling går.

Utifrån förskollärarnas sätt att använda pedagogisk dokumentation blir begreppet å ena sidan ett tänkbart medel som ger dem möjlighet att vara medvetna om barnens utveckling, lärandeprocesser och var de befinner sig, å andra sidan ett arbetsverktyg som möjliggör en att återvända till den konkreta situationen om och om igen. Dahlberg, Moss och Pence (2002) belyser att pedagoger och barn under och efter arbetet kan analysera hur barnens läroprocesser utvecklas. Författarna påpekar att pedagogen inte bara kan utveckla sin kunskap om förståelse om barnens lärande utan också fördjupa sin förståelse av sina egna handlingars konsekvenser. Det har också påpekats av intervjupersonerna att barnen söker kunskap i sin omgivning genom interaktion med andra och med hjälp av pedagogisk dokumentation kan man synliggöra hur barnen producerar kunskap.

I anknytning till förskollärarnas uttalande kan nämnas att en förskollärare vid ett annat observationstillfälle visade fram en bild av en grismask för en grupp barn. Diskussionen

tog en lång stund och gick in på olika saker, t.ex. grisarnas färg, vad grisarna äter, antalet grisar, storlek, snabbhet (matematik) och så vidare. En sådan situation kan också tolkas som att utvecklingen av pedagogisk verksamhet präglas av samspel mellan pedagoger och barn med hjälp av pedagogisk dokumentation. I ett pedagogiskt sammanhang kan ett sådant samspel mellan partner betraktas att barnen uttrycker sina upplevelser, nyfikenhet, inflytande och delaktighet med användning av pedagogisk dokumentation. Förskollärares sätt att föra diskussionen visar att de skapar nyfikenhet hos barnen genom att introducera nya saker som barnen själva spinner vidare på. Detta framgår av Fredrikas berättelse om hur man använder pedagogisk dokumentation för att följa och uppmärksamma barnens lärandeprocesser:

När jag dokumenterar tillsammans med barnen på min avdelning ser jag att barnen utforskar och provar olika hypoteser som vi senare reflekterar kring i arbetslaget tillsammans med barnen. Därför är pedagogiska dokumentationen ett sätt att fånga upp och se barnens lärande och utveckling med ömsesidig kommunikation.

Sandra påstår att pedagogisk dokumentation fungerar som hjälpmedel som underlättar för pedagogerna att ta del av barnens utforskande. Sandra försöker också förklara att pedagogisk dokumentation används för att barnen kunna reflektera över sitt utforskande:

Dokumentationen kan vara till hjälp att reflektera tillbaka och tänka tillbaka vad vi har gjort i det pedagogiska arbetet. Jag tycker att dokumentationen ger oss pedagoger möjligheter att tillsammans med barnen upptäcka och utforska saker och ting. Med pedagogiska dokumentationen kan vi också upptäcka vissa områden eller den här biten av läroplanen som vi inte har jobbat med.

Dokumentationen i sig beskrivs som tillbakablickande då den fångar olika aspekter av vad som redan hänt Lindgren (2015). Förskollärarna anser således att pedagogisk dokumentation kan ses som ett verktyg som används för att synliggöra barnens lärande och utveckling. I samband med detta beskriver Lenz Taguchi (2000) att barnens nyfikenhet stimuleras av just pedagogisk dokumentation. Den anses också innebära

kontinuerlig uppföljning av det målinriktade arbete som har sin inriktning i läroplanens strävansmål.

Margaretha talar om att man ger barnen förutsättningar att uppnå sin fulla potential genom att ge utrymme för varje individs behov av utveckling. Margaretha fortsätter:

När vi ser tillbaka på dokumentationen ser vi också vad vi har gjort under terminen i förhållande till läroplanen och på detta sätt ser vi även barnens lärandeprocess. En annan funktion som jag tycker dokumentationen fyller är att vi tillsammans med barnen konstruerar kunskap. När vi använder dokumentationen då hittar vi också vad som intresserar barnen och vad de är nyfikna på.

Fredrika betraktar den pedagogiska dokumentationen som ett verktyg. Hon förklarar att man använder reflektionstiden för att kunna se och tänka till om vad som har gjorts och vad som ska ändras. Hon konstaterar att man behöver tid för att fästa uppmärksamhet på vad som skall förbättras eller vad som kan göras för att fortsätta att bygga vidare på barnens kunskapssökande. Fredrika säger vidare:

Fast dokumentationen kräver att ha tid vilken jag känner ibland att det kan vara svårt att leva upp till läroplanens krav om det systematiska kvalitetsarbetet på grund av personalfrånvaro, tidsbrist och stora barngrupper som vi har men det visar ändå effekt att vi har koll på verksamheten och barnens utveckling genom att använda pedagogisk dokumentation.

Vikten av pedagogisk dokumentation läggs vid att försöka fånga vad som sker i praktiken som pedagoger och barn har varit med om. Den fungerar som stöd för pedagogernas medvetande om barnens lärandeprocess. Förskolläraren tog fram olika föremål som barnen har skapat och använde samtidigt bilder som stöd, med hjälp av återberättande och påminnande om vad barnen har gjort. Vid observationstillfällena kunde det noteras att förskollärarna öppnade nya möjligheter för barnen genom att sätta ord på saker och ting och låta barnen vara med i diskussionen och uttrycka sina tankar om dokumentationsbilderna. I ett sådant sammanhang förstår man ur ett

lärandeperspektiv att pedagoger och barn konstruerar kunskap tillsammans med hjälp av pedagogisk dokumentation. Lenz Taguchi (2000) påpekar att i ett dokumentationsarbete av de individuella och samspelade barnens tankeprocesser och arbetsprocesser i ett aktiv utforskande av omvärlden, kan pedagogen få syn på barnen som medkonstruktörer. Det som beskrivs av förskollärarna kan förstås som att de reflekterar tillsammans med barnen och skapar gemensam förståelse, innebörd eller kunskap genom att kommunicera med varandra. Pramling Samuelsson och Carlsson (2003) förklarar att användning av pedagogisk dokumentation blir viktig för både arbetsprocessen och barnets egen utveckling. Vidare beskriver författarna att barnen inte ses som behövande, utan som individer med rättighet att vara delaktiga i sitt egen lärande.

6.3 Barnens delaktighet i dokumentationen

Karin berättar att när personalen sitter med barnen och pratar om dokumentationen kan barnen komma in på något som väcker deras intresse vilket pedagogerna sedan kan jobba vidare med. Hon förklarar att på det sättet kan barnens tankar och idéer leda till nästkommande aktiviteter. Karin tillägger:

Genom pedagogisk dokumentation kan vi som pedagoger se vad vi har arbetat med för att kunna utvärdera verksamheten. Samtidigt får barn ta del av verksamhets aktiviteter. Tillexempel tar barnen del av diskussioner och lägger fram vad de tänker och tycker om dokumentationens bilder som vi brukar titta tillbaka på efter vi har gjort något.

Förskollärarna konstaterar att barnen är aktiva i sitt lärande. De påpekar att barnen ständigt utforskar och manipulerar omvärlden och konstruerar världen tillsammans med sin omgivning. Sandra försöker förklara och tydliggöra hur pedagogisk dokumentation används för att stödja barnen i deras lärande:

Barnen söker kunskap hela tiden och med hjälp av pedagogisk dokumentation försöker vi pedagoger fånga upp deras kunskapssökande med kamera. Vi samtalar med barnen om vad vi ska göra och reflekterar tillsammans över vad vi har gjort med hjälp av bilder. På detta sätt är barnen aktiva deltagare i hela lärande processen.

Piagets (Philips & Soltis, 2010) utgångspunkt i den kognitiva teorin är att barnen befinner sig under inläring i interaktion med sin omgivning; en successiv uppbyggnad pågår av ständigt mer adekvata kognitiva strukturer. Vad Karin och Sandra säger kan relateras till Piagets forskning om barnens inlärningsprocess där barnen är aktiva skapare i sin omvärld både psykiskt och fysiskt. Intervjupersonernas påståenden överstämmer med observationerna med tanke på hur förskollärarna och barnen reflekterade över sitt arbete. En sådan situation innebär att en mångsidig utveckling sker med den pedagogiska dokumentationen som stöd. Detta kan betyda att barnen ska vara med under uppföljningen av dokumentationen och reflektera över vad de har gjort tillsammans med pedagogerna. I ett pedagogiskt sammanhang kan detta tolkas som att pedagogisk dokumentation är ett mycket användbart hjälpmedel som ger möjligt för både pedagoger och barn att växa tillsammans genom dialog och samspel med varandra.

Utifrån intervjupersonernas resonemang kan pedagogisk dokumentation vara ett verktyg som ger pedagogerna möjligheter att väcka ett minne av en händelse för att synliggöra barnens lärande och utveckling genom kommunikation. Intervjupersonernas uttalande om barnens delaktighet i diskussioner kan återkopplas till vad observationerna har visat. Vad observationerna indikerat är att pedagogisk dokumentation skapar ett ömsesidig påverkan mellan barnen och pedagogerna. Dahlberg, Moss och Pence (2002) beskriver pedagogisk dokumentation som en kommunikationsprocess som förutsätter skapandet av en kultur av utforskande, reflektion, dialog och engagemang. Författarna menar att den pedagogiska dokumentationens roll i konstruktionen av sådana institutioner för barn är av avgörande betydelse. Som framgår av observationerna illustreras förskollärarnas samarbete med barnen med hjälp av pedagogisk dokumentation. Det kan förstås som att pedagogisk dokumentation ger barnen möjlighet till bearbetning av upplevelser och en ökad kunskapsutveckling.

Den empiriska datasamlingen visar att förskollärarna och barnen genom användning av pedagogisk dokumentation gemensamt bygger/skapar kunskap och samspelar med varandra. Därmed kan uppfattas också att användning av pedagogisk dokumentation är en viktig och betydande del av barnens lärandeprocesser. Barnens delaktighet i den pedagogiska dokumentationen kan då tolkas att denna är ett uttryck för det konstruktionistiska lärandeperspektivet.

6.4 Svårigheterna med den pedagogiska dokumentationens genomförande

Trots alla de fördelar med pedagogisk dokumentation som lyfts fram i denna studie förekommer det också svårigheter som personalen kan vittna om. Holmlund (2008) belyser tidsfaktorn och personalfrånvaro som den viktigaste förutsättningen för att bedriva utvecklingsarbete. Likaså framhäver Kärby (1992) att en väsentlig faktor ur pedagogisk kvalitets synpunkt är personal omsättningen och mängden vikarier. Om detta säger Karin:

Jag behöver personligen involvera barnen ännu mera i själva dokumentationen så ibland tycker man att det är svårt att hinna med det för man har ingen tid, man har många barn och kanske för lite personal. Det är svårt att hinna sätta sig med enstaka barn och göra pedagogisk dokumentation och uppfölja deras tankar och idéer och hitta rutiner för hur det ska bli lättare att göra det här.

Sandra betonar att personalen har mycket att göra med ämnesinriktade arbetssätt som kräver mycket tid för att planera och genomföra:

Det är alltid mycket man måste göra, till exempel att jobba med matematik, naturvetenskap, olika temaarbeten, utvecklingssamtal, föräldramöte med mera vilka gör att tiden inte räcker till för att utföra dokumentationen. Det läggs mycket tid på andra saker såsom pappersarbete eller kontorsarbete så att tiden med barnen hela tiden blir mindre och mindre. Den andra grejen som jag upplever som en svårighet är stora barngrupper där möjligheterna att ge varje individ förutsättningar för lärande och utveckling begränsas.

Karins och Sandras beskrivningar av tidsbrist, personalfrånvaro och stora barngrupper pekar på hinder för genomförande av pedagogisk dokumentation. Dessa faktorer är ständigt återkommande i intervjuerna med förskollärarna som medverkar i studien. Kärby (1992) poängterar att antalet nya vuxna som barnet måste lära känna är betydelsefullt vid försök att behålla eller öka kvaliteten i den pedagogiska verksamheten samt att många vikarier också påverkar förskolans pedagogiska struktur. De faktorerna som anses kan vara hinder för användande av pedagogisk dokumentation är tidsbrist, stora barngrupper och personalbrist/personalfrånvaro. Enligt intervjupersonerna är tidsbrist det svåraste hindret. Margaretha påpekar att stora barngrupper, personalfrånvaro och brist på tid är de huvudsakliga faktorerna som hindrar personalen i dess arbete. Med detta säger Margaretha:

Om man har färre barn i gruppen så kan man vara mer uppmärksam, man kan observera mer och ha mer tid till det enskilda barnet. Det är viktigt att det är kvalitet i dokumentationen och ju mer egen tid du har med barnen desto lättare är det också att utveckla arbetet med barn som behöver extra stöd. Detta leder till att det blir svårt att göra ett bra jobb.

Den problematik som intervjupersonerna försökt definiera kan tolkas som att framför allt tiden och personalfrånvaron kan vara hinder för den pedagogiska dokumentations arbete. Wehner-Godée (2000) betonar att för att använda pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier behöver man som pedagog öva sig. Övningen tar tid och tid behövs för att lära sig dessa medier. Förskollärarna lyfter även fram barngruppers storlek och hög personalfrånvaro som hinder för möjligheterna att stödja det enskilda barnet i dess lärande och utveckling samt för utveckling av verksamheten. Intervjupersonernas uttalanden tyder på att alla dessa faktorer (tiden, stora barngrupper och personal frånvaro) medför ett komplicerat pedagogiskt kvalitetsarbete som kan försämra kvalitén på verksamheten.

6.5 Personalens kompetens

Under intervjuernas gång har det förekommit användning av pedagogisk dokumentation som redskap med olika verktyg såsom Ipad, kameror, datorer och diktafoner. Två av

förskollärarna har påtalat brister vad gäller personalens kompetens. Det förklaras att personalens brist på kompetens alltså kan vara ett hinder att genomföra pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet. Det finns emellertid en vilja att lära sig mer och få bättre kunskap i dessa tekniker, särskilt som det hela tiden kommer nya tekniska medel som ska användas. Med detta uttrycker förskollärarna att de ibland känner sig osäkra om att använda dessa verktyg. I detta sammanhang påpekar Fredrika behovet av kunskap om nya tekniker och fäster uppmärksamhet på pedagogiska verktyg:

Jag behöver bli bättre på att använda olika verktyg som kamera, Ipad, dator och lite sådana saker. Det är också viktigt att kollegorna samlas kring en pedagogisk grundsyn och att vi hela tiden för en diskussion kring hur vi ska använda teknikerna.

Sandra berättar att hon känner sig osäker i användandet av pedagogiska verktyg:

Jag känner mig ibland osäker på att använda olika tekniker inom dokumentation. Jag upplever att en del av min planeringstid går åt till att undersöka hur tekniken fungerar istället för att jag skulle sätta i gång med det jag skulle göra. Då känner jag att det skulle vara bra att ha mer kompetens och kanske gå en kurs för att lära mig mer om dessa pedagogiska verktyg.

Renblad och Brolin (2012) påpekar att personalens brist på kompetens och kunskap om pedagogiska verktyg får negativa effekter på kvalitetsarbetet. Den beskrivning som studiens deltagare har lyft fram visar att personalen saknar tillräcklig kunskap för att använda olika tekniska verktyg till pedagogisk dokumentation och att deras osäkerhet skapar negativ inställning till dokumentationsarbetet. Det förefaller dessutom som om man söker kunskap under sin egen planeringstid.

7 Resultatdiskussion

Under ovanstående rubrik diskuterar jag de empiriska materialen kring pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet i förskolan med utgångspunkt i det teoretiska perspektivet och tidigare forskning. Syftet med studien är att studera förutsättningarna för användning av pedagogisk dokumentation i pedagogernas vardagliga arbete och för barnens lärande i det systematiska kvalitetsarbetet i förskolans praktik.

De empiriska materialen kring den pedagogiska dokumentationens användning i det systematiska kvalitetsarbetet har gett mig möjlighet att komma fram till ett resultat. Studien visar att förskollärarna som arbetar på de två förskolor som jag har undersökt har ett i stort sätt liknande arbetssätt kring pedagogiskt kvalitetsarbete med hjälp av pedagogisk dokumentation. Det finns en likhet mellan förskolornas arbetssätt genom att barnens tankar får stort utrymme i den pedagogiska dokumentationens diskussioner. I båda förskolornas sätt att arbeta med pedagogisk dokumentation ligger fokus på barnens intresse och delaktighet i sitt lärande. Studien visar dessutom att förskollärarna som deltar i undersökningen har snarlika uppfattningar om möjligheterna och svårigheterna med att använda pedagogisk dokumentation i sitt vardagliga arbete. I de kommande avsnitten tar jag upp hur jag har tolkat det empiriska materialet (intervjuerna och observationerna) med hjälp av teori och tidigare forskning för att få kunskap om hur förskollärarna ser på pedagogisk dokumentation. Jag tänker också belysa att studiens resultat inte avviker så mycket från tidigare forskning.

7.1 Förskollärarnas uppfattning om systematiskt kvalitetsarbete

De deltagare som ingår i studien påpekar att systematiskt kvalitetsarbete är ett sätt att följa upp, dokumentera och reflektera över sitt arbete. Som Sheridan och Pramling (2012) påpekar är ett systematiskt kvalitetsarbete planmässigt, organiserat och sammanhängande. Det beskrivs av förskollärarna som sammanhängande steg av genomförande, uppföljning, dokumentation och reflektion av arbetet för att säkra kvaliteten på verksamheten. Pedagogisk dokumentation i det systematiska

kvalitetsarbetet ses av deltagarna i studien som ett verktyg för att synliggöra kvalitén i verksamheten och bedöma likvärdigheten. Med detta har deltagarna beskrivit att det systematiska kvalitetsarbetet är ett hjälpmedel och verktyg för pedagoger. Samtidigt tycks pedagogisk dokumentation vara en metod som används för att uppnå läroplanens mål och kontinuerligt följa upp arbetsprocessen för att kunna ha uppsikt över verksamheten. Det systematiska kvalitetsarbetet betraktas av förskollärarna som en stödprocess och ett verktyg för deras dagliga arbete. Barnens utveckling, lärande, upptäckande av nya saker och utforskande av omvärlden ses som viktiga aspekter av pedagogiskt kvalitetsarbete. I samband med detta påpekar Sheridan och Pramling (2012) att det systematiska kvalitetsarbetet utgår från det dagliga kvalitetsarbetet samtidigt som det skapar sammanställningar och gör avgränsningar av det. Förskollärarna förklarar att det är viktigt att utgå från läroplanens riktlinjer och att ge barnen lärande och en god pedagogik som en helhet.

Sammanfattningsvis beskriver studiens deltagare att pedagogiskt kvalitetsarbete ger förutsättningar för barnen att uppnå sin potential. Samtidigt ger det också förutsättningar för förskollärarna att fokusera på varje individs behov av utveckling samt att hålla uppe verksamhetens kvalitet. Detta, påpekar Insulander och Svärdemo Åberg (2014), innebär att förskolans läroplansmål anger riktningen för hur den svenska förskolans arbete med uppföljning och utveckling genomförs. Det står i förskolans läroplan (Lpfö, 89/10) att förskollärare ska ansvara för att resultatet av dokumentation följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet för att utveckla förskolans kvalitet. Deltagarna uttrycker sin medvetenhet om sitt ansvar att driva pedagogiskt arbete inom verksamheten genom att följa upp och dokumentera arbetet med hjälp av pedagogisk dokumentation.

7.2 Pedagogiska dokumentationens roll i ett systematiskt kvalitetsarbete

Pedagogisk dokumentation anses när barnen är med i dokumentationens och reflekterar över vad de har gjort eller upplevt tillsammans med pedagogerna. Intervjupersonerna har lyft fram att de reflekterar över sitt arbete med hjälp av dokumentationsbilder tillsammans med barnen för att tydliggöra det som sker. Insulander och Svärdemo

(2014) betonar att den pedagogiska dokumentation som används i ett systematiskt kvalitetsarbete måste följa enskilda barns utveckling och lärande. Detta menas att dokumentationens syfte är att utveckla barnens lärande och förbättra verksamhetens kvalitetsarbete. Förskollärarna anser dessutom att pedagogisk dokumentation är ett stödmaterial för det systematiska kvalitetsarbetet. Därmed ansluter de sig till vad som sägs i förskolans läroplan (Lpfö, 89/10), att resultat av dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet ska användas för att utveckla förskolans kvalitet och barns möjligheter till utveckling och lärande.

Pedagogisk dokumentation förklaras också vara ett sätt att genom reflektion titta tillbaka på vad som har gjorts tidigare för att kunna bygga vidare på det som påbörjats. Insulander och Svärde (2014) anser att pedagogisk dokumentation bidrar till utveckling av verksamheten. Förskollärarna framhåller vikten av att ha läroplanen i åtanke när det ska dokumenteras. Med detta belyser intervjupersonerna att pedagogisk dokumentation är ett underlag som används att dokumentera, följa upp och utveckla verksamheten. Svenning (2011) ser pedagogisk dokumentation som ett underlag med vars hjälp man som pedagog försöker väcka barnens frågor och uppmåna och inbjuda till dialog; på detta vis synliggörs det som äger rum. Svenning definierar detta som uppmärksam iakttagelse. Intervjupersonerna anser att pedagogisk dokumentation är ett redskap som tydliggör barnen och pedagogernas gemensamma kunskapssökande.

Förskollärarna påpekar vikten av att barnen är med i en lärandeprocess med hjälp av användning av pedagogisk dokumentation. Dokumentationen ger också pedagogerna/förskollärarna möjlighet att se lärande på annat sätt. Svenning (2011) betonar vikten av att barn och vuxna i förskolan utvecklar denna möjlighet tillsammans. Det påpekas även att pedagogisk dokumentation ökar barnens delaktighet i verksamheten och skapar ömsesidigt kommunikation mellan barn och pedagoger. Flödet av barnens tankar och idéer ska tas till vara för att skapa mångfald i lärandet (Lpfö, 89/10).

Deltagarna lyfter fram att barnens lärande fångas upp genom användning av pedagogisk dokumentation vilken ger barnen ett tillfälle att utforska och prova olika hypoteser och olika strategier i sitt kunskapssökande. Elfström (2013) framhåller ur ett konstruktionistiskt lärandeperspektiv att pedagogisk dokumentationen är en viktig grund för utmaning av barnens lärprocesser och för utveckling. Deltagarnas uppfattning om pedagogisk dokumentation som ett verktyg för att se, förstå och begripa vad barnen stimuleras av går hand i hand med Skolverkets läroplan (2012) som betonar att pedagogisk dokumentation handlar om att försöka se och förstå vad som pågår i verksamheten.

7.3 Svårigheter med användande av pedagogisk dokumentation

Förskolläraernas främsta svårigheter med pedagogisk dokumentation har varit tiden att det är svårt att hinna med vad som ska göras med barnen. Svårigheterna med att få tid för att dokumentera och reflektera över sitt dagliga uppdrag anses kunna påverka det systematiska kvalitetsarbetet negativt. Det har uttalats att det läggs mycket tid på det administrativa arbetet i stället för på barnen, vilket leder till mindre och mindre tid med barnen. Med utgångspunkt i tidsbrist betonar Holmlund (2008) att tidsfaktorn är den viktigaste förutsättningen för att driva utvecklingsarbete. Det påpekas också av deltagarna att stora barngrupper begränsar möjligheterna att ge bättre förutsättningar till det enskilda barnet. Detta minskar möjligheterna att sätta sig ner och göra pedagogisk dokumentation med barnen och samtidigt följa upp barnens tankar och idéer. Med detta anses att barngruppsstorleken påverkar barns lärande och utveckling negativt eftersom det är många barn att dokumentera och för många aktiviteter att reflektera över. Det påpekas vidare att när barngrupperna är stora blir det svårt att se varje individs behov.

En annan svårighet som lyfts fram av intervjupersonerna är personalfrånvaro. Tidsfaktorn, stora barngrupper och personalfrånvaro har varit intervjupersonernas dominerande problematik i sitt arbete. Dokumentationen kräver tid vilket ibland kan göra det omöjligt att fullgöra/fullfölja det som är tänkt att göras. Holmlund (2008) framhåller att om tiden för förskolans uppdrag inte räcker till kan det uppstå en känsla av att utvecklingsmöjligheterna påverkas negativt. Studiens deltagare uppvisaren gemensam syn på att dessa faktorer begränsar kvalitetsarbetet på verksamheten. Utöver

det markerar Lindgren (2016) tekniken som ett besvärligt medel som vuxna brottas med. Lindgren betonar att den digitala tekniken används för att uppfylla de krav lärarna har på sig att ansvara för systematisk dokumentation av verksamheten. Studiens deltagare formulerar den osäkerhet/okunskap som finns kring tekniska verktyg och som kan påverka det pedagogiska kvalitetsarbetet negativt. Lindgren (2016) belyser att det behövs både tid och kunskap för att genomföra pedagogisk dokumentation med hjälp av teknik. Sheridan, Williams och Sandberg (2012) framhäver att ökad kunskap behövs för att läraren ska kunna veta vilken slags dokumentation som ger insikter i barnens lärande. Utrustning som Ipad, dator, kamera med mera är några av de tekniska hjälpmedel som försvårar den pedagogiska dokumentationen på grund av okunskap.

7.4 Sammanfattande resultatet

I observationerna har det visat sig att de förskollärare som deltagit i denna studie arbetar på ett likartat sätt för att göra diskussionerna levande under reflektionstiden med barnen genom att använda liknande strategier. Ett gemensamt drag är att de bekräftar vad barnen säger och att de väcker barnens nyfikenhet i diskussionerna. Under observationerna har samspelet mellan pedagoger och barn pågått hela tiden genom att man använder pedagogisk dokumentation. På detta sätt synliggör förskollärarna barnens upplevelser och lärande genom kommunikation med varandra (pedagoger och barn). Detta har visat att observationerna är relaterade till förskollärarnas uttalanden om att fånga barnens lärande genom att använda pedagogisk dokumentation. Vujičić och Miketek (2014) understryker att användandet av pedagogisk dokumentation innebär att läraren övervakar kommunikationen mellan barnen, vilket skapar en lärandesituation som låter barnen diskutera saker tillsammans och förstå varandras åsikter. Deltagarna har dessutom förklarat att de genom pedagogisk dokumentation användning uppmärksammar/fångar lärandet när barnen utforskar och prövar olika hypoteser och olika strategier.

I intervjuerna har förskollärarna klargjort att pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet fungerar som ett stödmaterial som används för att blicka tillbaka på pedagogiskt arbete i verksamheten. De anser att pedagogisk dokumentation

skapar möjligheter att följa upp barnens lärande och utveckling. Wien (2010) lägger tonvikt på att pedagogisk dokumentation leder till kreativitet, förvåning, glädje och upptäckande. I samband med detta visar det sig i observationerna att förskollärarna introducerar nya saker som barnen söker vidare svar på. Dokumentationsbilder används som hjälpmedel för att kunna blicka tillbaka på vad som har skett i verksamheten. Det har förklarats att pedagogisk dokumentation är ett sätt att blicka tillbaka på hur det har gått för att man ska kunna bygga vidare på det längre fram. Intervjupersonernas uttalanden i förhållande till observationerna visar att dokumentationsbilder skapar en ökad nyfikenhet hos barnen där båda parter är aktiva medskapare.

Intervjupersonerna har definierat att pedagogisk dokumentation är ett viktigt pedagogiskt verktyg för att skapa och reflektera kring kunskap, eftersom både barn och pedagoger blir aktörer i lärandeprocessen. Det har påvisats att man genom att använda pedagogisk dokumentation kan låta barnen vara aktiva skapare som utforskar och manipulerar omvärlden genom kommunikation med vuxna. En gemensam synpunkt som intervjupersonerna har framfört är att pedagogisk dokumentation är ett användbart och gynnsamt verktyg som kan användas för att synliggöra vad som gjorts för att fånga lärandet. De gemensamma strategier som intervjupersonerna använder vid pedagogisk dokumentation under observationstillfällena är att de påkallar barnens uppmärksamhet genom att ställa frågor angående aktiviteter i bilden. Med dokumentation övervakar läraren kommunikationen mellan barn, vilket skapar lärande situationer som tillåter barn att diskutera saker tillsammans och förstå varandras åsikter (Vujičić & Miketek, 2014). På detta sätt utgör reflektionen kring pedagogisk dokumentation ett tillfälle för barnen att bearbeta sina upplevelser i samspel med pedagogerna. Utifrån mina tolkningar av tidigare forskning, teoretiska perspektivet och empiriska materialen har jag fått uppfattningen att pedagogisk dokumentation är ett mångsidigt hjälpmedel och verktyg för pedagoger för att synliggöra barnens lärandeprocess.

7.5 Metoddiskussion och kritisk reflektion

Avslutningsvis vill jag göra en kort reflektion om huruvida resultatet av studien hade kunnat bli annorlunda om tiden för arbetet inte varit så begränsad. Jag har hela tiden under studiens gång haft i åtanke att jag måste bli färdig med arbetet i tid. Detta innebär

att jag har begränsat studiens fokus till bara två förskolor. Jag hade kanske fått ett annat resultat om jag haft fler deltagare i studien och genomfört fler observationer. Jag har också tänkt att om jag hade använt en kvantitativ forskningsmetod i stället för kvalitativ metod eller aktionsforskning, så kanske resultatet sett annorlunda ut. Trots begränsningarna har studien väckt en del tankar om fortsatt forskning kring den pedagogiska dokumentationens effektivitet i det systematiska kvalitetsarbetet i förskolans praktik. Studiens resultat har visat att det finns förutsättningar och svårigheter med användandet av pedagogisk dokumentation.

7.6 Implikationer och vidare forskning

Studiens utgångspunkt i förutsättningarna för pedagogisk dokumentation har visat både fördelar och nackdelar i användandet av pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet. Fördelarna med att använda pedagogisk dokumentation är att den utgör både ett stödmaterial och ett verktyg för det pedagogiska kvalitetsarbetet i verksamheten. Arbetssättet ökar dessutom barnens delaktighet i verksamheten genom att pedagogerna tar in barnens intressen i sin planering. Att använda pedagogisk dokumentation ger pedagogerna en möjlighet att följa upp barnens lärande och utveckling vilken skapar förutsättningar för barnen att bli aktiva i den pedagogiska miljön.

En annan aspekt av fördelarna med pedagogisk dokumentation som jag vill lyfta fram i detta sammanhang är att förskollärarna tillsammans med barnen kan reflektera över det som har gjorts i verksamheten. En positiv beskrivning av pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet är dessutom att den består av sammanhängande steg såsom genomförande, uppföljning, dokumentation, reflektion och utvärdering för att se kvaliteten i verksamheten. Fördelen med detta är att verksamhetens kvalitet uppmärksammas kontinuerligt så att man kan se om den håller det mått man vill uppnå. En fördel med pedagogisk dokumentation som framhålls är att den skapar lärandetillfällen där pedagoger och barn får möjlighet att kommunicerar med varandra och söka kunskap tillsammans.

Personalens frånvaro och brist på kompetens rörande pedagogiska verktyg försvårar också användandet av pedagogisk dokumentation och skapar ett negativt inflytande på det systematiska kvalitetsarbetet. Resultatet visar också att det finns behov av ökad kompetens hos personalen, eftersom det finns en osäkerhet bland förskollärarna när det gäller att använda tekniska pedagogiska verktyg. I detta sammanhang tycks osäkerheten göra att mycket tid går till att hantera de pedagogiska verktygen. Detta förklaras att möjligheterna begränsas i det pedagogiska arbetet där barnens lärande och utveckling inte går i önskad riktning.

De ovan nämnda beskrivningarna om förutsättningarna och svårigheterna kring användande av pedagogisk dokumentation i det systematiska kvalitetsarbetet är de slutsatser som kan dras utifrån denna studie. Med utgångspunkt från studiens syfte har slutsatserna visat möjligheter och svårigheter som pedagogerna kan möta med användning av pedagogisk dokumentation i sitt dagliga arbete. I relation till de pedagogiska implikationerna anser jag att det behövs vidareutbildning om pedagogisk dokumentation och reflektionstid för pedagogiskt arbete. Jag skulle också vilja föreslå att förskollärarna ges kännedom om aktuell forskning om hur pedagogisk dokumentation används för barns lärande. När det gäller fortsatt forskning behövs ytterligare studier för att finna en lösning på den belysta problematiken. Jag anser att det behövs fler diskussioner och vidare forskning om olika sätt att bemästra dessa begränsningar/svårigheter (tidsbrist, personalfrånvaro, stora barngrupper och brist på kompetens kring pedagogiska verktyg) som påverkar det pedagogiska kvalitetsarbetet negativt. En forskningsfråga skulle kunna vara varför dessa problem som har påvisats i tidigare forskning uppstår om och om igen utan att finna en lösning.

Referenslista

- Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (1994). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur
- Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Trelleborg: Liber AB
- Colliander, Marie-Anne., Stråhle, Lena & Wehner-Godée, Christina (2013). *Om värden och omvärlden. Pedagogik I praktik och teori med inspiration från Reggio Emilia*. Stockholm: Stockholms universitets förlag
- Dahlberg, Gunilla., Moss, Peter & Pence, Alan (2002). *Från kvalitet till meningsskapande: postmoderna perspektiv - exemplet förskolan*. Stockholm: HLS förlag
- Egidius, Henry (2003). *Pedagogik för 2000-talet – Natur och kultur*. Falun: ScandBook AB
- Elfström, Ingela., Nilsson, Bodil, Sterner, Lillemor & Wehner-Godée, Christina (2008). *Barn och naturvetenskap – upptäcka, utforska, lära*. Kina: Liber AB
- Elfström, Ingela (2013). *Uppföljning och utvärdering för förändring – pedagogisk dokumentation som grund för kontinuerlig verksamhetsutveckling och systematiskt kvalitetsarbete i förskolan*. Doktorsavhandling, Stockholms universitet, Barn- och ungdoms vetenskapliga institution
- Fagerli, Oddvar., Lillemyr, Ole Fredrik & Søbstad, Frode (2001). *Vad är förskolepedagogik?* Lund: Studentlitteratur
- Fleet, Alma., Honig, Toby., Robertson, Janet., Semann, Anthony, Shepherd & Wendy (2011). *What´s pedagogy anyway? - Using pedagogical documentation to engage with the Early Years Learning Framework*. Children´s Services Central: Australia
- Granberg, Ann (2000). *Småbarns utevistelse – naturorientering, lek och rörelse*. Stockholm: Liber AB
- Helm, J. H., Beneke, S & Steinheimer, K (2007). *Pedagogical Documentation: Leading Learning in the Early Years and Beyond*. p. 7
- Holmlund, Kerstin (2008). *Vad har kvalitet med skolan att göra?* Lund: Studentlitteratur
- Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2004). *Utvecklingspsykologi – Natur och Kultur*. Falköping: Elanders Gummessons.
- Illeris, Knud (2007). *Lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Insulander, Eva & Svärdemo Åberg, Eva (2014). *Vilken kunskap erkänns i det systematiska kvalitetsarbetet? Om oförenliga tankestilar i dagens förskola*: 7(12): 1 – 18
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Kärby, Gunni (1992). *Kvalitet i pedagogiskt arbete med barn*. Stockholm: Fritzis AB

- Kärrby, Gunni., Sheridan, Sonja., Giota, Joanna., Ogefelt, Anette & Björck, Åke (2003). *PQS. Pedagogisk kvalitet i förskolan*. Studentlitteratur AB
- Lenz Taguchi, Hillevi (2000). *Varför pedagogisk dokumentation? om barnsyn, Kunskapssyn och ett förändrat förhållningssätt till förskolans arbete*. Stockholm: HLS
- Lindgren, Anna-Li (2016). *Etik, integritet och dokumentation i förskolan*. Falkenberg: Gleerups AB
- Lindgren, Therese (2015). *Bland dokumentation, reflektion och teoretiska visioner*. Malmö Studies in Educational Sciences: Malmö Högskola
- Løkken, Gunvor & Søbstad, Frode (1999). *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur
- Nordin-Hultman, Elisabeth (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber AB
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (1991). *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Phillips, Denic Charles & Jonas, F. Soltis (2010). *Perspektiv på lärande*. Falun: Scandbook: AB
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber
- Renblad, Karin & Brodin, Jane (2012). *Kvalitén i förskolan påverkar barns välbefinnande*. Några förskolechefers syn på den nya läroplanen och kvalitet i förskolan: 4-5
- Repstad, Pål (1999). *Närhet och distans*. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap. Lund: Studentlitteratur
- Rinaldi, Carlina (1998). Projected curriculum constructed through documentation – progettazione: (Carolyn, Edwards., Lella, Gardini & George, Forman, eds). *The hundred languages of children: Early childhood education- United States-Case studies*. The Reggio Emilia approach advanced reflection. S 113 - 123
- Rubinstein-Reich, Lena & Wesén, Bodil (1999). *Observera mera!* Lund: Studentlitteratur
- Rönnerman, Karin & Olin, Anette (2013). Kvalitetsarbete i förskolan belyst genom tre ledningsnivåer. Göteborg Universitet: *Institutionen för pedagogisk och specialpedagog*. 18 nr. ISSN 1401 - 6788
- Schroeder-Yu, Gigi (2008). Documentation: Ideas and Applications from the Reggio Emilia Approach, *Teaching Artist Journal*, 6:2, 126-134
- Seitz, H. (2008). The power of documentation in the early childhood classroom. *Young children*, 63 (2), 88 - 93
- Sheridan, Sonja (2009). Discerning Pedagogical Quality in Preschool: *Scandinavian Journal of Education Research*, 53:3, 245-261

- Sheridan, Sonja., Williams, Pia & Sandberg, Annette (2012). *Systematic quality work in preschool*. School of Education Communication and Learning. University of Gothenburg
- Sheridan, Sonja & Pramling Samuelsson, Ingrid (2012). *Barns lärande – fokus I kvalitetsarbetet*. Stockholm: Liber AB
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan. Lpfö 98*. [Ny. rev. utg.]. Stockholm: Skolverket: Fritzes
- Skolverket (2012). *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Fritzes
- Skolverket (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Fritzes
- Stukat, Staffan (2010). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Svenning, Bente (2011). *Vad berättas om mig? Barns rättigheter och möjligheter till inflytande i förskolans dokumentation*. Lund: Studentlitteratur
- Thulin, Susanne (2006). *Vad händer med lärandets objekt? En studie av hur lärare och barn i förskolan kommunicerar naturvetenskapliga fenomen*. Göteborg: Intellecta Docusys
- Turner, T., & Gray Wilson, D (2010). Reflections on documentation: A Discussion with thought leaders from Reggio Emilia, *Theory into Practice*, 49, 5-13
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Vujičić, Lidija & Miketek, Marija (2014). *Children's Perspective in Play*. Documenting the Education Process. *Croatian Journal of Education*, 16 143-159
- Wallin, Karin (2003). *Pedagogiska kullerbyttor*. Västervik: Ekblad & Co
- Wehner-Godée, Christina (2000). *Att fånga lärandet*. Pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier. Stockholm: Liber
- Wehner-Godée, Christina (2011). *Lyssnandets och seendets villkor. Pedagogisk dokumentation – DVD bok*. Stockholm: Stockholm universitets förlag
- Wennström, Karin (2003). *Kompetens och kvalitet i förskolan*. Lund: Studentlitteratur
- Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur
- Wien, Carol Anne (2010). *Making learning visible through pedagogical documentation: Documentation is not about finding answers, but generating questions*. York University. p. 9
- Åsen, Gunnar (2016). *Utvärdering och pedagogisk bedömning i förskolan*. Stockholm: Liber AB

Bilaga 1

Inbjudan till intervju

Hej!

Jag heter Amina Muse och går på Malmö högskola och studerar pedagogik i mastersnivå. Jag kommer att genomföra en undersökning vars syfte är att undersöka förutsättningarna med användningen av pedagogisk dokumentation i det praktiska arbetet i förskolan. Som deltagare i undersökningen är du frivillig att delta och kan avbryta när som helst. När det gäller deltagarnas namn kommer det att vara anonymt, vilket innebär att deltagarnas namn inte kommer att relateras till studien. Förskolornas namn kommer inte heller nämnas och kommer inte knytas till deltagarna.

Jag kommer att genomföra intervju och observation som riktar sig till de förskollärare som deltar i undersökningen. Du får intervju frågorna innan jag genomför intervjun så att du som deltagare kan ta del av vad undersökningen handlar om. Intervjun ska spelas in och kommer att vara cirka 40 minuter. Därefter kommer jag att genomföra observation vid ett annat tillfälle och föra anteckningar. Undersökningen kommer att ske i överenskommelse med den tid som är mest lämplig i verksamheten. Om du tackar ja att vara med i undersökningen vid vårt första möte kan vi redan då bestämma tid till intervju. Om du får förhinder eller inte vill vara med i studien kan du när som helst avbryta genom att kontakta mig. Här får du mina kontaktuppgifter, e-mail, adress och telefonnummer.

Tack för ditt medverkande

Amina Muse

Bilaga 2

Undersöknings frågor

1. Vilken utbildning har du?
2. Hur länge har du arbetat?
3. Vad är systematisk kvalitetsarbete för dig?
4. Vad anser du är pedagogisk kvalitet i ditt dagliga arbete?
5. Har pedagogisk kvalitet något samband med barnens sociala bakgrund?
6. Vad behöver du utveckla för att kunna genomföra systematiskt kvalitetsarbete?
7. Vad anser du är pedagogisk dokumentation?
8. Vilken form av dokumentation ligger till grund för ditt kvalitetsarbete?
9. Hur dokumenterar ni ert arbete på avdelningen? Är det något område ni prioriterar?
10. Hur uppfattar du ditt ansvar när det gäller det pedagogiska kvalitetsarbetet i er verksamhet?
11. Hur uppnår du målen i den pedagogiska kvaliteten i verksamheten?
12. Vilka svårigheter har du med att använda pedagogisk dokumentation för att uppfylla läroplanens krav?
13. Vad anser du kan vara hinder för att bedriva det pedagogiska kvalitetsarbetet i verksamheten?
14. Vad tycker du att pedagogisk dokumentation kan bidra till i ditt praktiska arbete?